

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1896. Andra Kammaren. N:o 29.

Onsdagen den 15 april.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt föredragning statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet, dervid i ordningen först förekom

Punkten 18.

Kongl. Maj:t hade i punkten 14 under åttonde hufvudtiteln föreslagit Riksdagen att *dels* till upprättande af en lektorsbefattning i elektroteknik vid Chalmers tekniska läroanstalt anvisa ett årligt belopp af 3,500 kronor, och *dels* till förhöjning af det till läroanstaltens bibliotek, samlingar och laboratorium utgående årliga anslag af 3,400 kronor bevilja ett årligt anslagsbelopp af 1,500 kronor samt medgifva, att af detta sistnämnda belopp 500 kronor finge användas till aflönande af ett arbetsbiträde vid den elektrotekniska undervisningen.

*Ang. höjdt
anslag till
Chalmers tek-
niska läro-
anstalt.*

Utskottet hemställde:

att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts framställning, måtte

a) till uppehållande af undervisning i elektroteknik vid Chalmers tekniska läroanstalt anvisa ett årligt anslag af 2,000 kronor; samt
b) till förhöjning af det till läroanstaltens bibliotek, samlingar och laboratorium utgående årliga anslaget af 3,400 kronor bevilja ett årligt anslagsbelopp af 1,200 kronor äfvensom medgifva, att af sistnämnda belopp 500 kronor må användas till aflönande af ett arbetsbiträde vid den elektrotekniska undervisningen.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Wijkander: Herr greffe och talman! Uti den nu föredragna punkten har statsutskottet föreslagit en ganska betydlig af-

Andra Kammarens Prot. 1896. N:o 29.

Ang. höfdt
anslag till
Chalmers tek-
niska läro-
anstalt.

(Forts.)

prutning, och det är naturligt, att med en dylik afprutning också följer en icke obetydlig förminskning i den utvidgning af undervisningen i elektroteknik, som af Chalmerska institutets styrelse och Kongl. Maj:t förutsatts.

Jag föreställer mig likvisst, att statsutskottet haft detta fullt klart för sig. Hufvudskälet, hvarför utskottet här gjort en sådan afprutning, är antagligen de stora anspråk, som ställas på statskassan, och jag skall därför icke tillåta mig rigta någon egentlig anmärkning mot utskottet, utan, äfven om jag önskat, att det större anslaget beviljats, gifva mitt erkännande åt det välvilliga och tillmötesgående sätt, hvarpå utskottet motiverat det anslag, som tillstyrkts.

Emellertid förekommer en sak i motiveringen, som jag anser särskildt förtjena belysning. Utskottet säger nemligen i motiveringen, att det föreslagit anslaget till en lärare i elektroteknik till belopp *motsvarande det anslag, som till enahanda ändamål anvisats för tekniska högskolan* eller 2,000 kronor.

Ja, hade det varit ett, såsom utskottet uttrycker sig, enahanda ändamål, så hade det af Chalmerska institutets styrelse begärda anslaget naturligen varit för högt, och det är temligen säkert, att det då icke heller accepterats af regeringen. Men hvar och en, som satt sig in i hvad tekniska högskolan påfordrat och hvad styrelsen för Chalmerska institutet begärt, skall finna, att det är en ganska väsentlig skilnad mellan dessa anslag.

Det, som nu begäres för Chalmerska institutet, afser en definitiv anordning, under det att det anslag, som af tekniska högskolan begärdes, afsåg endast en öfvergång till något definitivt.

Då vid 1892 års riksdag en framställning från tekniska högskolan gjordes om anslag för utvidgning af undervisningen i elektroteknik, föreslog styrelsen att, jemte den förutvarande professorn i allmän och tillämpad fysik, en professor i tillämpad fysik skulle anordnas och dessutom en extra lärare i elektroteknik anställas, hvilken skulle meddela den praktiska handledningen i laborationer och aflönas med 2,000 kronor. Då detta förslag blef föremål för statsutskottets behandling, uttalade utskottet såsom sin åsigt, att den professor, som redan fans, kunde biträdas af en lärare med lägre aflöning, och då vid följande riksdag tekniska högskolans styrelse å nyo uttalade sig i frågan, accepterade densamma denna af utskottet gjorda nedprutning och föreslog, att i allmän fysik skulle tillsättas en särskild lärare, en lektor, och att i tillämpad fysik och elektroteknik en professor skulle bibehållas, under det att dessutom skulle tillkomma en extra lärare för laborationer. Vi se således, att äfven i detta nedprutade stadium det skulle finnas en professor, en lektor och en extra lärare i allmän och tillämpad fysik, äfven om man bortser från att det dessutom skulle finnas tre assistenter i hithörande ämnen med en aflöning från 1,200 till 500 kronor.

Mot alla dessa lärareplatser skulle vid Chalmerska institutet

enligt regeringens förslag svara två lektorer, en i allmän och en i tillämpad fysik. Det är således en mycket stor skilnad, hvilken blir ännu större, då man betänker, att det vid Chalmerska institutet finnes en lägre afdelning, inom hvilken äfven en del af undervisningen i elektroteknik skulle komma att falla.

Jag har velat framhålla detta för att visa, att det icke kan anses vara för mycket begärdt vare sig af Chalmerska institutets styrelse eller af regeringen, då de ifrågasatt *en* ny lektor; och då den minskning i undervisningens utvidgning, som skulle uppkomma genom ett bifall till statsutskottets förslag, är så betydlig, hoppas jag, att längre fram skall uppstå tillfälle till ytterligare förhöjning af detta anslag.

Herr greve och talman! Jag skall emellertid icke göra något yrkande, utan har endast velat framhålla dessa synpunkter.

Vidare yttrades ej. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkt 19.

Bifölls.

Punkten 20.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen, att den med lektorsbefattningen i byggnadskonst, beskrifvande och praktisk geometri jemte linear- och croquisritning vid tekniska elementarskolan i Borås förenade lönen måtte höjas från 2,500 kronor till 3,000 kronor, och för detta ändamål det ordinarie anslaget till de tekniska läroverken ökas med 500 kronor.

Utskottet hemställde emellertid, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

I en vid punkten fogad reservation hade deremot herrar *Billing* och *Kerfstedt* tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

Efter det utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr von Friesen: Herr talman! Uti utskottets motivering till denna punkt förekommer ett misstag, som jag härmed skall anhålla att få rätta. Der står nemligen med afseende å lärjungeantalet vid tekniska elementarskolan i Borås, att detta under 1894 års vårtermin utgjorde 31 och under höstterminen samma år endast 26. Dessa siffror äro hemtade ur statsrevisorernas senaste berättelse, men de äro icke desto mindre felaktiga, ty under nämnda års vårtermin var antalet icke 31, utan 62, och under höstterminen icke 26, utan 73. Jag beklagar, att statsutskottet på detta sätt blifvit vilseledt, i synnerhet som deraf blifvit en följd, att utskottet icke ansett sig behöfva andraga de ytterligare skäl, som kunna förefinnas för att icke bifalla Kongl. Maj:ts proposition i denna punkt.

Ang. höjdt anslag till Chalmers tekniska läroanstalt.

(Forts.)

Ang. anslag till tekniska elementarskolan i Borås.

Ang. anslag
till tekniska
elementar-
skolan i Borås.
(Forts.)

Ett annat skäl finnes dock i betänkandet angifvet, nemligen att denna ort på senare tiden fått lättare kommunikationer, så att de, som önska erhålla undervisning i väg- och vattenbyggnadskonst, lätt kunna förskaffa sig den på annat håll. Ett annat skäl är, att denna undervisning i väg- och vattenbyggnadskonst icke ovilkorligen ingår i de tekniska elementarskolornas undervisningsplan.

Det finnes nu, såsom kammaren har sig bekant, fyra tekniska elementarskolor, nemligen uti Malmö, Norrköping, Örebro och Borås. Endast i Malmö och Norrköping har hittills undervisning i väg- och vattenbyggnadskonst meddelats, men icke i Borås och Örebro. Nu föreslår styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås och sedermera Kongl. Maj:t, att uti Borås skulle hädanefter undervisningen tillökas med detta nya läroämne, väg- och vattenbyggnadskonst.

Vi ansågo på afdelningen icke, att detta var nödvändigt, äfven om skolan hade större betydhet än som vi trodde att den hade. Vi ansågo nemligen icke, att det var nödvändigt, att alla dessa tekniska elementarskolor skulle vara aldeles lika till sin undervisningsplan, utan att efter ortförhållandena den ena skolan kunde vara utvidgad i en rigtning och den andra i en annan.

Nu är förhållandet, att Borås' tekniska elementarskola har en utvidgning, hvilken de öfriga tekniska elementarskolorna icke hafva, nemligen på det sättet, att med densamma är förenad en väfskola. Vi ansågo, såsom sagdt, icke nödvändigt, att den nu skulle utvidgas äfven så, att der skulle meddelas undervisning i väg- och vattenbyggnadskonst.

Det af styrelsen anförda skälet, att, om lektorn i allmän byggnadslära vid Borås' skola har 500 kronors lägre aflöning än lärarne i samma ämne uti Norrköping och Malmö — han har samma aflöning för närvarande som läraren i Örebro — skolan icke länge skulle få behålla honom, utan att han, om det var en duglig man, snart skulle få anställning vid någondera skolan i Malmö eller Norrköping, det skälet hafva vi icke kunnat godkänna. Ty för det första är det endast två platser, till hvilka han sålunda kan söka befördran, och dessutom, om det är så, att han icke stannar länge vid tekniska elementarskolan i Borås, så blir det ju der en omsättning af lärarekrafter, hvilket kan vara för skolan ganska helsosamt. Det är icke alltid nyttigt, att lärarne blifva gamla vid skolan.

Såsom sagdt, det af utskottet anförda hufvudskälet håller icke streck; jag öfverlemnar nu till kammaren att afgöra, om den det oaktadt vill antaga utskottets hemställan.

Herr Wijkander: Det har redan länge bland lärarne vid de tekniska elementarskolorna betraktats såsom en anomali, att vid Borås' och Örebro skolor funnits ett par lektorer, som haft lägre aflöning än lektorerna vid de två andra tekniska elementarskolorna, i Malmö och Norrköping, och detta oaktadt dessa fyra skolor hafva fullkomligt samma uppgift och, såsom naturligt är, undervisningen

är i hufvudsak på samma sätt ordnad. Nu har Kongl. Maj:t föreslagit, att denna anomali skulle undanröjas hvad beträffar skolan i Borås, i det att lektorn i byggnadskonst derstädes skulle få samma lön som lektorn i Malmö och Norrköping, d. v. s. 3,000 kronor i stället för 2,500 kronor; och det är denna tillökning, som utskottet uttalat sig mot.

Ang. anslag till tekniska elementarskolan i Borås.
(Forts.)

De skäl, som utskottet härför anfört, hafva redan af den föregående talaren visats vara så ofullkomliga, att han fick lof att försöka hjälpa upp dem med nya skäl. Det första skäl, som anförts af statsutskottet, är det jemförelsevis ringa antalet lärjungar, som enligt utskottets förmenande skulle förefinnas i tekniska skolan i Borås. Jag förstår mycket väl, att ett sådant misstag kan göras som det af den siste ärade talaren redan berigtigade, då i Riksdagens revisorers berättelse origtiga uppgifter förekommit för Borås. Men det synes mig ändock, som om, när skillnaden är så stor, att det i Borås endast skulle vara tjuogu och trettio lärjungar, under det att de andra skolorna hafva sextio, sjuttio och åttio lärjungar, utskottet borde kommit att tänka på, att det kunde vara ett fel och sökt att på andra håll skaffa sig upplysning i det hänseendet. Nu är förhållandet, såsom upplystes af den föregående talaren, att det var sextio till sjuttio och öfver sjuttio lärjungar vid Borås' läroverk. Och hvar och en, som har reda på undervisningen icke blott vid de tekniska elementarskolorna, utan vid de allmänna läroverken, vet, att, när det är fråga om antalet lärjungar, som samtidigt kan undervisas med fördel i samma klass, man ej gerna vill, att detta skall öfverstiga ett trettiootal. Då, som bekant, Borås' tekniska skola är treklassig, visar det sig således, att ett antal af ungefär sjuttiotre är det allra fördelaktigaste, som kan förekomma. Hvarje elev, som finnes öfver sjuttiotre, vore till tyngd för undervisningen, och det är icke önskligt, att antalet är större, om man vill att undervisningen skall vara god, särskildt då det gäller så unga elever som de vid de tekniska elementarskolorna. Derfor är det första skäl, som här anförts, sådant, att, om rigtiga siffror varit uppgifna, statsutskottet skulle kunna hafva stödt sig på dessa för att förklara, att det var nätt upp det största antal, som det var önskvärdt att skolan hade. Och dessa siffror blifva af så mycket större betydelse som vi veta, att t. ex. vid Örebro tekniska skola antalet inträdessökande är så stort, att åtskilliga måste visas bort från läroverket och då ofta, såsom jag tror mig veta, sökt inträde i skolan i Borås. Tilloppet till de tekniska skolorna är så stort, att, långt ifrån att man bör beklaga, att det icke är större, det tvärtom är dessa skolors största bekymmer, huru de skola kunna mottaga dessa ständigt sig ökande skaror.

Det andra skälet, som utskottet anfört, är, att numera kommunikationerna till vissa orter blifvit lättare och fullkomligare, så att eleverna kunna söka sig till andra läroverk i närheten. Jag föreställer mig, att utskottet här tänkt på Chalmerska institutet i Göteborg, som på sätt och vis kommit Borås närmare genom den ny-

Ang. anslag
till tekniska
elementar-
skolan i Borås.
(Forts.)

anlagda jernvägen Borås—Göteborg. Men jag tror, att detta skäl icke är bättre än det förra. Ty såsom bekant, är undervisningen vid de tekniska elementarskolorna så väsentligt olika mot vid Chalmerska institutet, att det svåriligen kan betraktas såsom en lättnad, att det ena läroverket på sätt och vis kommit närmare till det andra. Det är så stor skillnad i inträdesfordringar, att de elever, som af ekonomiska eller andra skäl inträde vid en teknisk elementarskola, svåriligen äro betjenta med att vänta ett par år och öka sina kunskaper för att sedan komma in i Chalmerska institutet i stället.

Men i utskottets framställning af detta sista skäl finnes ett ord, som för den, som flygtigt läser utlåtandet, kan få sken af att hafva mera grund för sig, än det i verkligheten har. Det står nemligen, att denna *utvidgning* af undervisningen vid skolan i Borås är onödig, då man i närheten har ett läroverk — det Chalmerska — med fullständigare undervisning i hithörande ämnen. Ja, mine herrar, om genom den utvidgning, som här är föreslagen, det vore meningen att ändra den nivå, på hvilken Borås' skola står, om det vore frågan om att öka inträdesfordringarna, då skulle det ligga någon sanning i detta. Men hvar och en, som vet, hvari denna utvidgning består, vet också, att det blott är fråga om ett par timmars undervisning i väg- och vattenbyggnadskonst, hvilket icke på något sätt berör skolans organisation eller de inträdesfordringar, som uppställts för denna skola. Som bekant, äro alla tekniska elementarskolor ordnade på tre fackafdelningar, en mekanisk, en kemisk och en byggnadsafdelning. De timmars undervisning i väg- och vattenbyggnadskonst, som här är föreslagen, är icke meningen att utgöra ett särskildt fack i skolan. Det är icke någon väsentlig utvidgning i det hänseendet, som man vill åstadkomma här, utan det är endast meningen, att, då man vid alla öfriga tekniska skolor, såväl tekniska elementarskolor som Chalmerska institutet, hvilket senare icke heller har någon väg- och vattenbyggnadsafdelning, ansett, att eleverna i byggnadsfacket böra hafva reda på de enklaste grunderna i väg- och vattenbyggnadskonsten, så att de kunna anlägga en liten bro eller en liten väg, utan att göra anspråk på att vara väg- och vattenbyggare, så är det meningen, säger jag, att låta äfven eleverna vid tekniska skolan i Borås få denna lilla tillökning i undervisning. Och det kan icke blifva tal om att derigenom på något sätt förrycka skolan; utan anser man, att de andra skolornas elever böra hafva reda på dessa element, så måtte väl eleverna vid Borås' tekniska skola äfven böra hafva reda på dessa element, och det blir väl icke mera ansträngande för de ena än för de andra.

Af dessa skäl synes det mig mycket ledsamt, om kammaren skulle skänka sitt bifall åt utskottets motivering, hvilken ju för öfrigt, såsom upplysts, i hufvudsak är rent af felaktig.

Men ett par andra skäl komma till. Det inträffar nemligen det egendomliga, att just det skäl, som den siste talaren framhöll såsom ett ytterligare tillkommande skäl för statsutskottets afstyr-

kande af den begärda förhöjningen, just detta skäl anser jag för min del vara det viktigaste skälet för att bevilja detta anslag. Det är ytterst ofördelaktigt för ett läroverk, det må vara hvilket som helst, att hafva lärare, som hafva samma funktioner som lärarne vid likställda skolor på andra håll, men lägre lön än dessa. Ty följden blir naturligtvis den, att, om detta läroverk varit nog lyckligt att få en duglig lärare, han snart söker sig bort från läroverket, såsom det händt i dessa dagar, då lektorn i byggnadskonst vid tekniska skolan i Borås sökt sig till Norrköping, der han har 500 kronor mera. Och om åter läroverket får en mindre duglig lärare — jag säger icke en dålig, utan en mindre duglig — så kommer det att få behålla honom. Läroverket kommer alltså i den ledsamma ställningen, att om det får en duglig lärare, så mister det honom, men om det får en dålig, så får det behålla honom. Och långt ifrån att vara till fördel för läroverket, så är detta enligt mitt förmenande just det starkaste skälet för att här höja lönen till 3,000 kronor från 2,500, som den förut varit.

Det nämndes af den siste ärade talaren, att skolan hade en väfskola och att det därför icke vore önskligt, att den får en utvidgning till. Detta skäl förlorar väl sin betydelse, då det icke är fråga om att vid Borås' skola inrätta ett väg- och vattenbyggnadsfack, då det icke är fråga om ett sådant tillskott, utan endast om att fullkomna undervisningen inom ett redan förut befintligt fack i skolan, och detta således icke alls har något att göra med, om det fins en väfskola eller icke.

Jag skall därför, herr grefve och talman, tillåta mig att på det varmaste förorda, att reservanternas framställning här följes, och jag gör det så mycket mera, som denna tekniska skola ligger uti en stad, som under de senaste årtiondena utvecklat sig på ett sådant sätt, att jag tror, att hvar och en, som har reda på landets industriella förhållanden, måste medgifva, att den är ett af de lifaktigaste industricentra i vårt land. Det vore då bra ledsamt, om just nu, då staden nått en så kraftig utveckling och visat sig genom de stora anslag, som den beviljat till nybyggnad och inredning för den tekniska skolan, icke sky några uppoffringar för detta ändamål, kammaren skulle besvara regeringens framställning på sådant sätt, att kammaren afsloge den ifrågasatta likställigheten mellan denna skola och dylika skolor på annat håll.

Herr grefve och talman, jag ber för min del att få yrka bifall till reservanternas framställning.

Herr *Lilliehöök* instämde häruti.

Herr *Nylander*: Det har icke kunnat undgå att väcka en viss uppmärksamhet, att statsutskottet ansett sig ej böra tillstyrka Kongl. Maj:ts framställning i denna punkt, trots det att Borås' tekniska skola, såsom förut blifvit nämndt, intager en sämre ställning

Ang. anslag till tekniska elementarskolan i Borås.
(Forts.)

*Ang. anslag
till tekniska
elementar-
skolan i Borås.
(Forts.)*

beträffande aflöningsförhållandena till sin lektor i byggnadskonst samt praktisk och beskrifvande geometri än de med densamma jemförliga tekniska skolorna i Malmö och Norrköping, och något giltigt skäl, hvarför den tekniska elementarskolan i Borås skall i detta hänseende stå efter skolorna i Malmö och Norrköping, synes mig icke ha blifvit förebragt och icke heller kunna andragas. Borås' tekniska skola har redan fått erfara obehag derutaf, att den har en sådan underordnad ställning. Den har, som nämnt, redan förlorat en mycket dugande man, som var lärare uti detta ämne. Som herrarne nogsamnt veta, är det af särdeles stor betydelse för vårt land och dess industriella utveckling, att undervisningen vid våra tekniska skolor handhafves af fullt kompetenta lärare, icke allenast sådana, som äro teoretiskt bildade, utan sådana, som ega praktisk erfarenhet. Löneförhållandena böra därför, enligt min uppfattning, vid dessa skolor så ordnas, att platserna blifva eftersökta, så att praktiska män verkligen vilja egna sig åt detta undervisningsarbete. För närvarande finnes icke någon särdeles stor tillgång på fullt lämpliga och dugliga lärarekandidater för våra tekniska skolor.

De skäl, som utskottet anfört för sitt afstyrkande, ha redan blifvit vederlagda. Jag kan dock icke underlåta att särskildt fästa mig vid det sista, beträffande de lätta kommunikationer, som Borås åtnjuter. Om detta vore en anledning att afslå Kongl. Maj:ts framställning, så skulle man, om man droge ut konsekvenserna, lika gerna kunna säga, att eftersom Norrköping har lätta kommunikationer med Stockholm, så bör lönen till lektorn i byggnadskonst vid tekniska elementarskolan i Norrköping minskas med 500 kronor, och detta vore ju en orimlighet.

Intresset för denna tekniska skola i Borås är synnerligen stort i den ort, der den är belägen. Borås' stadsfullmäktige ha, såsom af detta betänkande framgår, nyligen åtagit sig stora och dryga kostnader för att omändra och utvidga skolans lokaler i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förslag, som blifvit af vederbörande fackman utarbetadt — detta därför, att tillflödet af inträdessökande till skolan är synnerligen stort. Det vore därför synnerligen önskvärdt, om äfven kammaren ville behjerta denna sak och genom detta lilla bidrag söka medverka till att undervisningen der blefve verkligt god.

Jag anhåller vördsamt, herr talman, om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Restadius: På de af de båda näst föregående talarne anförda skäl ber jag att få instämma i det slut, hvartill de kommit.

Den ärade ledamot af statsutskottet, som förut hade ordet, medgaf, att af förbiseende antalet elever vid elementarskolan i fråga blifvit för lågt uppgifvet och att deras antal i sjelfva verket vore mer än dubbelt så stort. Men då han medgifvit detta, har han ock alldeles borttagit den grund, hvarpå utskottet i förevarande hänsende byggt det slut, hvartill utskottet har kommit. Det är nemligen

hufvudsakligen — jag vill säga uteslutande — på det ringa antalet elever, som utskottet grundat sin hemställan. Men om också det har blifvit visadt, att elevernas antal är så stort, som det verkliga är, kan man invända, att det dock icke är ådagalagdt, att antalet elever vid skolan i Borås är så stort som vid de båda andra tekniska elementarläroverk, som ha fullständig undervisning uti förevarande hänseende. Härpå vill jag lemna det svar, att Borås' läroverk under vårterminen år 1894 hade 62 lärjungar, men Norrköping allenast 60. På höstterminen samma år hade Borås 73, Norrköping 59; vårterminen år 1895 hade Borås 75 och Norrköping allenast 54 lärjungar. Jag är icke försedd med vidare underrättelser angående elevantalet, men det sagda torde kunna vara nog. Det synes mig alltså, att man af den omständigheten, att Norrköpings läroverk har ett mindre antal lärjungar än läroverket i Borås, måste vara berättigad att draga den slutsatsen, att Borås' anspråk på att få sitt läroverk utveckladt i samma mån som det i Norrköping är på grund af elevernas antal berättigadt.

Nu kan man möjligen säga, att här föreligger ett intresse, som afser att gagna allenast Borås' stad och dess omnejd. Till bemötande häraf ber jag att få åberopa, hvad som ock framgår af Kongl. Maj:ts proposition, nemligen att under de tio senaste åren de inträdes-sökandes antal vid läroverket i Borås uppgått till 234, hvaraf allenast 93 varit från Elfsborgs län, under det att de öfriga 141 kommit från andra orter. Detta synes mig innebära ett fullgiltigt intyg derom, att det icke är ett ortsintresse, utan ett allmänt intresse, man här vill befrämja.

Det har af en annan talare redan blifvit framhållet, att Borås kostat på sig en summa af 56,500 kronor för att sätta läroverket i godt stånd, så att det kan mottaga detta stora lärjungeantal och bereda det den undervisning, som tillgängliga medel och lärarekrafter medgifva. Då den summa, som nu begäres, icke ens är så stor, att den motsvarar räntan på de uppföringar, som staden gjort, söker jag jemväl i denna omständighet ett stöd för rättmätigheten af den nu gjorda framställningen.

Jag skulle ock kunna hänföra mig till ett annat exempel, som af styrelsen för det ifrågavarande läroverket framdragits, nemligen att i 1877 års stadga rörande undervisningen vid de tekniska läroverken bland annat finnes uppgifvet, att tills vidare fullständig undervisning i dessa ämnen blott skulle meddelas i Norrköping och Malmö. Deri kan jag söka ett stöd för det antagandet, att när tidpunkten var inne för att utveckla dessa tekniska läroverk, kunde Borås och Örebro göra rättvisa anspråk på att komma i betraktande.

Det har af den förste ärade talaren bland mycket annat, som blifvit bemött, uppgifvits, att det icke finnes någon anledning, eller är nödvändigt af någon orsak, att de fyra tekniska läroverken äro med hvarandra likställda. Men därför lemnades icke något skäl. Hvarför kan man icke lika väl påstå, att de tekniska läroverken

*Ang. anslag
till tekniska
elementar-
skolan i Borås.
(Forts.)*

Ang. anslag
till tekniska
elementar-
skolan i Borås.
(Forts.)

skola i fråga om organisationen vara likartade såväl som de allmänna läroverken i allmänhet.

De skäl, som den ärade talaren vidare har anfört, synas mig vara utaf de båda föregående talarne redan bemötta, och jag skall därför sluta med hvad jag började, nemligen att yrka bifall till den reservation, som uti förevarande hänseende blifvit afgifven.

Herr N. Petersson i Runtorp: Herr talman! Oaktadt det har upplysts, att felaktiga uppgifter insmugit sig angående lärjungarnes antal vid tekniska skolan i Borås, ber jag dock, på grund af hvad utskottet i öfrigt yttrat, jemte hvad rektor von Friesen framhöll, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Stallerhult: Den förste talaren, som öppnade debatten i denna fråga, beklagade, att i statsutskottets utlåtande origtliga siffror insmugit sig beträffande elevantalet vid tekniska skolan i Borås.

Den närmast derefter kommande talaren, nemligen representanten på göteborgsbanken, yttrade, att då utskottet fann skillnaden så stor mellan elevantalet vid Borås' och vid de öfriga tekniska läroverken, hade utskottet bort från andra håll förskaffa sig upplysningar om, huruvida de af utskottet använda sifferuppgifterna voro rigtiga eller icke. Jag vill då fråga den ärade talaren, huruvida utskottet kunde behöfva förskaffa sig andra siffror än dem, som innehöllos i statsrevisorernas berättelse, hvilken är underskrifven af icke mindre än 12 statsrevisorer och sekreteraren. I allmänhet får man väl antaga, att sådana siffror äro rätta, men då nu så icke var förhållandet, hvilket den förste talaren beklagade, torde den ursäkten vara nog.

Hela frågan rör sig om, huruvida den i Borås varande lektorn i byggnadskonst skall tillerkännas 500 kronor högre lön, än han nu har.

Om så icke sker, om kammaren eller Riksdagen icke tillerkänner honom dessa 500 kronor, så att han blir likställd med öfriga lektorer vid de tekniska läroverken, skulle, säger man, skolan och undervisningen lida en stor förlust. Jag tror i alla fall, att detta skäl icke håller streck i afseende å undervisningen. Ty en lärare, som har 500 kronor lägre lön än lärarne vid de öfriga läroverken, kan ju få befordran till en plats i samma ämne vid ett annat läroverk och derigenom få högre lön, hvilket ju utgör bevis på, att denne lärare är en ofantligt duglig karl, ty i annat fall kunde han icke få denna förmånligare plats.

Då nu den lägre aflönade platsen å nyo blir besatt, är det klart, att på densamma mycket väl kan komma en lika dugande kraft som den förre. Jag tror således icke, att skolan eller undervisningen skall komma att lida synnerligen af det här förhållandet.

Om så vore, att samtliga lärjungar stannade så länge vid läroverket, som en viss lärare funnes der, vore icke så mycket att säga,

men nu är det ju en 3-årig kurs, och efter 3 år finnas inga kvar af de lärjungar, som läraren i fråga börjat undervisa, så icke är det så farligt, om läroverket ombyter undervisare litet oftare, än hvad fallet skulle bli, om lönen något förhöjdes.

Vidare ber jag att få återropa ett annat förhållande, som existerar vid detta läroverk, men som icke här talats om. Rektorn vid ifrågavarande läroverk, som för öfrigt har stor undervisningsskyldighet, har haft tjänstledighet icke mindre än 16 à 17 år. Under denna tid har hans undervisningsskyldighet öfverflyttats än på en och än på en annan lärare, men ändock har icke försports någon klagan öfver att undervisningen lidit men. Jag tror för öfrigt, att rektorn i fråga under sin långa tjänstgöringstid icke tjänstgjort mer än en enda termin, utan har hans undervisningsskyldighet uppehållits af extra lärare.

Jag anser således, att det icke alls är så farligt, om en lektor vid ifrågavarande läroverk har några hundra kronor lägre lön än öfriga läroverkslektorer. Skulle det vara så här i vårt land, att alla tjänstemän skulle ha lika löner, huru skulle då förhållandena gestalta sig t. ex. med vårt presterskap, då det knappast finnes en enda församling, der lönen för presterna är densamma som i en annan. Kyrkoherdeombyten ske också rätt ofta, och många gånger klagar en församling öfver att mista sin nitiske och duglige herde, men när den nye kommer, visar det sig många gånger, att han är bättre än den, som flyttade, och därför blir mycket mera omtyckt än denne.

Här torde således icke föreligga några skäl att höja lönen, utan den kan utan fara bibehållas vid sitt nuvarande belopp, då läroverket deraf icke lider något men.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Efter de långa och sakrika anföranden, som förekommit i denna fråga, har jag ingenting i sak att tillägga.

För min del fäster jag alls intet afseende vid, att det i statsutskottets utlåtande förekommit en oriktig uppgift om lärjungarnes antal, ty sådant kan hända, och till och med ursäktar jag mycket lätt misstaget i revisorernas berättelse, ty siffrorna äro rätta, fast de tagits från en annan skola i Borås, nemligen väfskolan i stället för tekniska skolan. För mig betyder detta allt mycket litet, men när förhållandet upplysts, och detta är, det vågar jag påstå, det enda hållbara skäl, utskottet anfört för afslag å Kongl. Maj:ts proposition, så synes det mig, att herrarne bort lyssna mera till den förste talarens yttrande, att man nu borde öfverlemna ärendet åt kammarens afgörande; och det rätta sättet, hvarpå denna fråga bör afgöras, är att bifalla Kongl. Maj:ts proposition, såsom Första Kam-maren redan beslutat.

Det är här icke endast fråga om en högre lön åt lektorn i

Ang. anslag till tekniska elementarskolan i Borås.
(Forts.)

Ang. anslag
till tekniska
elementar-
skolan i Borås.
(Forts.)

byggnadskonst vid tekniska skolan i Borås, utan fråga är om en utvidgad och förbättrad undervisning i detta ämne och på grund deraf och såsom en följd deraf en högre aflöning åt ifrågavarande lektor.

Jag ber för min del att få förorda bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Lasse Jönsson: Jag blef litet orolig, när jag hörde talaren på stockholmsbänken och ledamoten af statsutskottet yttra, att han öfverlemnade åt kammaren att bedöma frågan. Det var detsamma, som om han velat hänskjuta alltsammans till vår dom och sagt: »statsutskottet har icke kunnat tillstyrka Kongl. Maj:ts proposition, kanhända kammaren, till följd af det misstag, som begåtts, vill göra annorlunda». Men sedan nu ett par talare försvarat statsutskottet, hoppas jag kammaren icke fäster sig vid detta omtalade skriffel, utan bifaller utskottets afstyrkande hemställan. Första Kammaren har visserligen, som upplysts, bifallit Kongl. Maj:ts förslag med 59 röster mot 41, men jag hoppas, att denna hjälp för den kongl. propositionen skall visa sig vara allt för liten.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen, enligt de gjorda yrkandena, propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning. Herr talmannen fann den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad; men som votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som med afslag å hvad statsutskottet hemställt i 20:de punkten af förevarande utlåtande n:o 9 bifaller Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets nämnda hemställan.

Omröstningen visade 96 ja, men 99 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Punkten 21.

Bifölls.

Punkten 22.

*Ang. anslag
till naturhisto-
riska riks-
museets ento-
mologiska
afdelning.*

Kongl. Maj:t hade föreslagit, att det för naturhistoriska riksmuseets entomologiska afdelning bestämda anslag till materiel, till inköp af sällsynta föremål och till vetenskapligt biträde vid samlingarnas ordnande måtte från sitt nuvarande belopp, 1,400 kronor, höjas med 800 kronor till 2,200 kronor, men hemställde utskottet:

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning måtte af Riksdagen på det sätt bifallas, att det för naturhistoriska riksmuseets entomologiska afdelning bestämda anslag till materiel, till inköp af sällsynta föremål och till vetenskapligt biträde vid samlingarnas ordnande höjdes från sitt nuvarande belopp, 1,400 kronor, med 600 kronor till 2,000 kronor.

Häremot hade reservation anmälts af herrar *Chr. Lundeberg, H. P. P. Tamm, A. G. L. Billing, K. Bohnstedt, N. Fosser*, friherre *F. W. von Otter, G. D. R. Tornerhjelm, E. Fränckel, F. E. Pettersson*, friherre *C. Klingspor, H. R. Törneblad* och *L. Grundberg*, hvilka ansett, att Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning bort af utskottet tillstyrkas.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr Höjer: Herr talman, mine herrar! Icke är det något så riksviktigt ärende, som gömmer sig i denna punkt af utskottets betänkande, men det har ändå väckt min förundran, att Andra Kammarens statsutskottsledamöter, som ju äro modiga män, icke vågat tillstyrka kammaren att antaga Kongl. Maj:ts nådiga proposition om anvisande af ytterligare 800 kronor till föreliggande ändamål, utan nedsatt summan till 600 kronor, då jag för min del icke kan tro, att skillnaden mellan 800 och 600 kronor, d. v. s. 200 kronor, på något särdeles nämnvärdt sätt kan rubba jemvigten i statsbudgeten för år 1897. Vederbörande, det vill för mig i främsta rummet säga intendenten för riksmuseets entomologiska afdelning, har, såsom det synes mig, till full evidens visat behovet af de två anslag, som han här ifrågasatt: 600 kronor för preparering och ordnande af de rika entomologiska samlingar, som under årens lopp af enskilda personer blifvit skänkta till museet, och hvilka samlingar tills vidare äro magasinerade samt sålunda för naturforskningen otillgängliga; 200 kronor till insamling och vidmagthållande af en samling svenska insekters utvecklingsformer, hvilken samling intendenten för entomologiska afdelningen förklarar — och jag tror hans ord — vara aldeles nödvändig för att kunna gifva svar på åtskilliga vetenskapliga spörsmål, som ställas till honom från t. ex. statens geologer eller från praktiska entomologer. Det har blifvit mig försäkradt från fullt sakkunnigt håll, att den entomologiska försöksstation, till hvilken vi nyligen på sjetta hufvudtiteln anslagit medel,

Ang. anslag
till naturhisto-
riska riks-
museets ento-
mologiska
afdelning.
(Forts.)

icke kan tillfredsställande fungera, utan att en sådan samling svenska insekters utvecklingsformer, som ifrågasattes att anskaffa, verkligen kommer till stånd.

Nu medgifver jag, att statsutskottets ärade ledamöter från denna kammare principiellt erkänt behovet af anslag till båda ändamålen, men de anföra såsom skäl för anslaget sänkning till 600 kronor, att detta belopp enligt dess majoritets åsigt bör kunna räcka till fyllandet af båda uppgifterna. Jag tillåter mig dock att för kammaren påpeka, att bemälda intendent förklarar, att den summa af 600 kronor, som han begärt för preparerandet och ordnandet af de entomologiska samlingarne, i alla händelser vore så knappt tilltagen, att de under årens lopp hopade samlingarne endast så småningom kunde prepareras. Skulle dessutom intendenten af dessa fattiga 600 kronor taga en större eller mindre summa för att fylla den andra uppgiften, synes det mig solklart, att den tid, då våra entomologiska samlingar hunne ordnas, till vetenskapens skada skulle komma att undanskjutas till en ännu längre bort liggande framtid. Jag tror därför, att det skulle vara ganska obetänkt af kammaren att slå in på en sådan väg af ytterlig sparsamhet, och hemställer, om det icke vore lämpligt att afslå statsutskottets hemställan och i stället bifalla Kongl. Maj:ts nådiga proposition, till hvilken jag anhåller att få yrka bifall.

Med herr Höjer instämde herr *Falk*.

Herr Petersson i Runtorp yttrade: Jag är visserligen icke riktigt hemma i sådana frågor som denna; men om jag hört rätt och läst rätt, är det ju nu fråga om många år gamla insekter, som skola prepareras och ordnas och ställas upp i museum. Jag har emellertid den föreställningen om sådana samlade insekter, att, när de blifva gamla, de äro mest lämpliga att föras ut på sophögen. I fall Riksdagen velat kosta på några kronor för att föra ut dem till Riddersvik, der jag anser, att det är rätta platsen att lägga dem, så kunde jag möjligen varit med derom. Man har nog så många insekter i museet förut, att jag icke kan finna det vara skäl i att skicka ut personer för att samla sådana och sedan gifva ut penningar för att ordna dem hemma. Det är orsaken till att utskottet ansett, att 600 kronor vore tillräckligt för det ifrågavarande ändamålet. För min del tror jag icke, att vi behöfva samla i hop en stor del af sådant skräp.

Herr Henricson i Karlslund: Dessa 200 kronor, som statsutskottet nedprutat på hvad Kongl. Maj:t under denna punkt äskat, äro afsedda att användas till grundläggandet och vidmagthållandet af en samling af våra svenska insekters utvecklingsformer. Härom säges i utskottsbetänkandet: »Saknaden af en samling af våra svenska insekters utvecklingsformer vore således en mycket stor brist, som med det första borde afhjelpas.»

Då, enligt hvad utskottet vidare säger, »den jemförelsevis obetydligt ökade utgift för staten, hvarom här vore fråga, helt visst skulle i rikt mått återgäldas det allmänna, som komme att vinna gagnet af entomologiens särskildt för jordbruket, trädgårdsskötseln och skogshushållningen så viktiga utveckling», synes det mig, som om kammaren borde bevilja hvad Kongl. Maj:t i detta fall begärt, helst Första Kammaren redan beviljat det.

Jag tager mig därför friheten att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr von Friesen: Ja, stort är icke beloppet, som skiljer, men just därför vet jag icke, hvarför man skall vara så angelägen att nu söka genomdrifva detsamma.

Det har för statsutskottets ledamöter från denna kammare varit rätt motbjudande att gå med ens på det belopp, som nu är af utskottet föreslaget. Förhållandet är, att, när denna fråga var före vid 1895 års riksdag, Kongl. Maj:ts proposition, som då var lika lydande med den nu förevarande, blef af Riksdagen afslagen, i det Riksdagen hänvisade vetenskapsakademien till att sjelf ordna saken med de medel, som den utan tvifvel sjelf eger disponera öfver. Det är hufvudsakligen af resande skänkta samlingar, som här äro afsedda att ordnas. Nu finnes ju ingen gräns för storleken af de samlingar, som af resande skänkas till akademien, och sålunda fordrar man väl, att Riksdagen skall ställa sig på den ståndpunkten, att Riksdagen ständigt skall vara till hands att lemna ökad bidrag allt efter som skänkerna ökas. Såsom sagdt, förra året hänvisade Riksdagen i denna fråga till vetenskapsakademiens egna medel. Nu har emellertid akademien erinrat om, att den härför icke har några tillgångar. Att vetenskapsakademien har egna tillgångar, det har den icke bestridt, men den bestrider, att den har sådana för förevarande ändamål. Jag vet icke, hvad akademien dermed menar, men förmodligen menar den, att samlingarne äro statens, och att den icke derpå får nedlägga några sådana medel, som den kallar för sina egna. Men om dermed ett vetenskapligt intresse är för- enadt, så kan jag icke se annat, än att, vare sig det gäller att ordna en dess enskilda eller en statens samling, akademien bör ega rätt att af sina egna medel använda åtminstone ett så ringa be- lopp som det, hvarom här är fråga, om icke för annat, så för att bereda personer tillfälle till forskning. Den åtskilnad af medel, som finnes icke endast hos vetenskapsakademien, utan äfven hos flertalet af våra andra akademier, i det att de kalla en del medel för sina egna och en del för statens, har aldrig kunnat blifva klar för statsutskottet, och akademierna sjelfva äro icke heller måna om att göra den klar. Jag tror därför, att man, i stället för att klandra statsutskottets ledamöter från denna kammare för att de icke helt kunnat gå med på Kongl. Maj:ts proposition, måste betrakta det

Ang. anslag till naturhisto- riska riks- museets ento- mologiska delning.
(Forts.)

*Ang. anslag
till naturhisto-
riska riksmuseets ento-
mologiska
delning.*

(Forts.)

såsom synnerligen tillmötegående, att de velat gå med så långt, som de gjort.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Det belopp, som är under debatt, är ju ovanligt litet, men jag anser för min del icke desto mindre, att en afsaknad för naturhistoriska riksmuseet af dessa 200 kronor är mycket stor.

Jag ber att mot den siste ärade talaren få säga, att, om det icke finnes någon gräns för mängden af samlingar, som skänkas till vetenskapsakademien, det dock finnes en gräns för de penningbelopp, som stå till buds för att preparera dessa samlingar.

Nu har emellertid statsutskottet — och jag hembär det därför min tacksamhet — hemställt, att för preparation af samlingarna anvisas ytterligare 600 kronor, och det blifver enligt min mening väl använda penningar. Men såsom den förste ärade talaren anmärkte, är det fara värdt, att dessa 600 kronor nätt och jemt räcka till för att preparera hvad som förvärfvas för ett år, så att det kommer att draga en mycket lång tid, innan man kan hoppas att få de samlingar, som icke blifvit preparerade, sätta i ett för vetenskapen användbart skick. För den utvecklingshistoriska samlingen af svenska insekter kan jag därför icke finna att entomologiska afdelningen kan få några medel till sitt förfogande, och detta gör mig ondt, då det är fråga om ett så litet belopp. Jag vill erinra om att, såsom också redan påpekats, Riksdagen under sju hufvudtiteln redan beviljat 6,500 kronor till en praktisk entomologisk anstalt, nemligen 4,000 kronor till en föreståndare för densamma, 1,500 kronor till ett biträde och 1,000 kronor till årsanslag. Men, mine herrar, den källa, hvarifrån de praktiska entomologerna skola hemta sin vetenskapliga grundläggning och sina vetenskapliga utgångspunkter, den är just den omnämnda utvecklingshistoriska samlingen af svenska insekter. Vi skola hoppas, att den praktisk-entomologiska anstalten skall genom sitt arbete kunna åstadkomma upptäckter och lemna råd och upplysningar, som kunna uppskattas, om icke i millioner, så åtminstone i hundratusentals kronor. Är det då skäl att täppa till denna källa, ur hvilken de praktiska entomologerna kunna hemta så värdefulla lärdomar?

Jag ber, så obetydligt beloppet än är, att herrarne utan något slags motsträfvighet — och jag ställer denna uppmaning äfven till statsutskottets ledamöter — mätte, såsom Första Kammaren redan gjort, medgifva en liten jemkning i detta fall.

Herr von Friesen: Jag tror likväl, att det är nödvändigt, att vi något så när hålla fast vid hvad vi kommit öfverens om i statsutskottet; och jag för min del skall fortfarande be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Det är visserligen sant, att en praktisk entomologisk anstalt nu blifvit inrättad på civildepartemen-

tets stat, men jag tror, att man tänkt sig, att den skulle sjelf göra sådana samlingar af svenska insekters utvecklingsformer, som här är fråga om, och jag är äfven öfvertygad, att så kommer att ske. Nu skulle ju detta arbete möjligen kunna ske på två håll, och de båda institutionerna skulle kunna komplettera hvarandra; men jag tror, att, huru *praktisk* än denna ofvannämnda anstalten skall vara, den måste dock ledas af framstående vetenskapsmän på detta område, och då är det ju också klart, att man med fullt förtroende kan åt dem öfverlemna åstadkommandet af dylika samlingar.

Ang. anslag till naturhistoriska riksmuseets entomologiska afdelning.

Härmed var öfverläggningen slutad; och efter det herr talmanen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 23—25.

Biföllos.

Punkten 26.

Lades till handlingarne.

Punkten 27.

I denna punkt hemställde utskottet, att en inom Andra Kammaren af herr *J. E. Schödén* väckt motion, n:o 68, om beviljande af ett årligt anslag af 5,000 kronor till understöd i och för tillverkning inom riket af s. k. difteriserum, icke måtte af Riksdagen bifallas.

Ang. anslag för tillverkning af s. k. difteriserum.

I fråga härom anförde:

Herr Schödén: Då utskottets ledamöter så enhälligt afstyrkt min motion, så förstår jag nog, att det icke mycket lönar sig att tala derom, men jag kan dock icke underlåta att beklaga den ringa välvilja, som förslaget synes mig hafva rönt från utskottets sida. Ändamålet med min motion kan jag i alla fall icke anse betydelseöst. Difterisjukdomen kräfver årligen ett ganska stort antal offer bland den uppväxande ungdomen, och det har åtminstone på landsbygden visat sig vara med ganska stora svårigheter förenadt att bekämpa densamma. Om man nu med ett jemförelsevis ringa anslag skulle kunna göra något för att underlätta de bemödanden, som från läkarnes och myndigheternas sida göras i detta afseende, så tror jag, att det skulle vara till afsevärdt gagn och nytta. Naturligtvis är icke jag kompetent att bedöma verkningarna af det läkemedel, på hvilket jag tillätit mig fästa uppmärksamhet, men jag har blifvit föranledd till min framställning på grund af uttalanden

Ang. anslag
för tillverk-
ning af s. k.
difteriserum.
(Forts.)

och uppgifter, som jag erhållit af sakkunniga personer, på hvilka jag ansett mig kunna lita. Jag har fått åtskilliga sådana uppgifter, men jag vill icke trötta herrarne med att nu uppläsa dem. Ur en af dessa uppgifter vill jag dock anföra något. Den förskrifver sig från öfverläkaren öfver Stockholms epidemisjukhus och omfattar en tid af mer än ett år, nemligen från den 1 februari 1895 till närvarande stund, under hvilken tid difteriserum ständigt användts vid detta sjukhus. Nämnde öfverläkare anför åtskilliga statistiska siffror, som det kanske blefve för vidlyftigt att meddela, men hans totalomdöme skall jag be att få referera. Han säger nemligen, att, jemfördt med förhållandet under de senaste 30 à 40 åren, resultatet i afseende på mortalitetens nedgående under den tid, man användt difteriserum, är alldeles enastående och att på intet ställe i världen, derifrån underrättelser finnas, detta resultat öfverträffats. Han anser således resultatet i högsta grad mana till fortsatt serum-behandling och påpekar, att denna behandling kan lika bra försiggå i hemmen som på sjukhusen, ehuru för smittans skull de senare äro att föredraga. Han medgifver visserligen, att de lyckliga resultat, som visat sig, möjligen till någon del kunna bero på andra gynsamma omständigheter under detta år, men hans totalomdöme är i alla fall så som jag nyss har nämnt. Under sådana förhållanden och då nu staten, landstingen och kommunerna offra millioner på dyrbara sjukvårdsanstalter, aflöning åt läkare och sjukvårdsbetjening m. m., så tycker jag, att man äfven skulle kunna anförtro åt Kongl. Maj:t det ringa belopp, som jag föreslagit att ställa till Kongl. Maj:ts förfogande för ifrågavarande ändamål. Såsom frågan nu synes mig stå, vågar jag emellertid icke göra något yrkande, då jag icke vet, huruvida mitt förslag kan hafva några vidare sympatier i kammaren. Men jag vill i alla fall uttala den förhoppningen, att de »vederbörande», som utskottet i sin motivering omnämnt — hvilka de nu än må vara, som utskottet åsyftat — måtte egna frågan den uppmärksamhet, som jag anser att den förtjenar.

Herr Wallis: Ehuru jag gör det ogera, tvingas jag dock att något taga herrarnes uppmärksamhet i anspråk, emedan jag för min del anser, att här föreligger en för såväl läkarne som allmänheten ytterst vigtig fråga, som eu gång bör hafva en lösning äfven i Sverige. Det är nemligen frågan om det s. k. difteriserum, ett läkemedel, med hvilket man under den senaste tiden börjat med framgång behandla den fruktansvärda sjukdom, som kallas difteri. Utskottet har ställt sig ganska tveksamt gent emot det nya läkemedlets värde, hvilket visar sig af ordalagen, då utskottet säger, »att, derest ifrågavarande botemedel, sedan det blifvit tillräckligt pröfvadt, visar sig medföra de gynsamma verkningar, som man nu velat tillskrifva detsamma, vederbörande» o. s. v. Det kan ju också tyckas, som om utskottet skulle hafva fått vatten på sin qvarn af det — som jag antager för de flesta bekanta — i Berlin nyligen

timade dödsfallet efter en insprutning af difteriserum på ett barn. Det är för närvarande absolut omöjligt att kunna med säkerhet säga, hvilken orsaken varit till detta dödsfall, emedan det ännu icke är afgjort, om ett operationsfel blifvit begånget eller måhända efter operationen inträffat hjertförlamning i följd af s. k. nervehoc. Så mycket torde man dock med säkerhet kunna påstå, att det icke varit sjelfva difteriserum, som orsakat detta dödsfall, emedan, om så skulle varit händelsen, detta serum skulle vara ett ytterst häftigt gift, hvilket likväl ännu icke någon vågat påstå. Dessutom är det ett faktum, att ifrågavarande dödsfall är fullkomligt enastående. Ty difteriserum-insprutningar hafva redan skett i så många fall, att jag nog icke tager fel, om jag säger, att de utgöra mer än en half million; men hittills har icke någon sådan händelse som denna inträffat. Det enda, man kunnat säga mot detta serum, är, att det framkallat lindrigare former af utslag och någon liten temperaturförhöjning. Men ett så häftigt dödsfall som det ofvannämnda har aldrig förr inträffat.

*Ang. anslag
för tillverk-
ning af s. k.
difteriserum.
(Forts).*

För öfrigt torde väl läkarne vara de bästa domarne i dylika saker, och därför ber jag — äfven med fara att trötta herrarne — att af de nyaste rapporterna från våra epidemisjukhusläkare få belysa difteriserums värde. Den ena af dessa rapporter, som gälla hela sista året 1895, är redan publicerad i tryck, och den andra håller på att tryckas, men jag har ett utdrag äfven af denna här. Jag vill nu först endast anföra några få fakta rörande Stockholms epidemisjukhus, som är det största. Der har under förlidet år mortaliteten varit förvånande liten, icke mer än omkring 2 procent af de insjuknade. Öfverläkaren dr Hellström säger: »Den difteristatistik, som här ofvan framlagts och som omfattar tiden 1 februari—31 december, är utan gensägelse en bland de vackraste, som någonstädes kunnat framläggas, i synnerhet om hänsyn toges till den långa tid och det stora antal patienter, den omfattar. Många skäl tala för, att i den nya behandlingsmetoden med blodserum, särskildt preparerad för behandling af difteri och innehållande s. k. difteriantitoxian, är att söka orsaken till det utomordentligt vackra resultatet.

»Bland de med serum behandlade finnas naturligt nog både lättare och svårare fall; medgifvas måste dock, att bland de behandlade, der förloppet blef lyckligt, många fall funnos, som kunde räknas till de svåraste och der afgjort en dödlig utgång syntes för handen, men der vi nu med glädje och öfverraskning fått bevittna helsans återvinnande.

Det synnerligen vackra resultatet af croupbehandlingen — strypsjuka, som förekommer vid difteri — är, jag vågar knappast säga, enastående, men i difteriens historia åtminstone utomordentligt sällsynt. Jag har ej haft tillfälle att från något annat ställe se så vackra resultat offentliggjorda.

Fortsatta pröfningar af den nya behandlingsmetoden hoppas jag skola sprida klarhet öfver frågan: om vi, såsom det för närvarande

*Ang. anslag
för tillverk-
ning af s. k.
difteriserum.
(Forts.)*

synes vara fallet, i detta nya serum fått ett specifikt säkert verkande medel mot difteri; så må vi med allt fog nämna dess upptäckare och första framställare, Behring och Roux, bland mensklighetens ypperste män och förnämste välgörare.

Under det gångna året hafva vi oupphörligen, ofta mot allas vår förväntan, på epidemisjukhuset haft den ousägliga fröjden att till föräldrar och anhöriga såsom friska och krya få återlemna deras af difteri angripna barn, vid hvilkas ankomst till sjukhuset hoppet om en lycklig utgång af sjukdomen syntes vara ute.»

Doktor Backlund, som är läkare vid Göteborgs epidemisjukhus, som är det näst största i riket, yttrar, att under år 1894 var dödsprocenten 13.14 procent, men att den under år 1895 sjunkit till hälften eller till 7.3 procent. Han säger härom: »Att epidemien under år 1895 skulle ha varit af mildare natur och detta spelat någon rol i det gynsamma resultatet med afseende på mortaliteten, är ju omöjligt att med bestämdhet förneka; men af flera skäl är jag mer benägen att tillägga orsaken till det goda resultatet den vidsträckta användningen af difteriantitoxinet vid behandlingen.» Vidare yttrar han, »att en jemförelse af utgången i de difterifall, som under året vårdats uti hemmen, och hvilka väl i allmänhet ej blifvit behandlade med serum, med resultatet å sjukhuset talar också, synes det mig, för antitoxinets verksamhet.» Der har nemligen mortaliteten icke sjunkit till halfva procentsiffran mot förut, utan fortfarande bibehållit sig lika hög. Så säger han: »Äfven särskildt beträffande den eljest prognostiskt så svårartade, åt luftvägarne progredierande formen af difteri har antitoxinet visat sig fylla de förväntningar, man haft rätt att ställa på detsamma.» Äfven här har mortaliteten i betydande grad nedgått eller från 42 procent till 26 procent.

Från Malmö difteriepidemisjukhus föreligger äfven en berättelse, från dess läkare doktor Fornmark, hvori han yttrar: »att statistiken från epidemisjukhuset visar för år 1894, då serum endast användes 1 å 2 gånger, en dödsprocent af 46 procent, under det att vi i år, då serum användts i alla fall (= omkr. 60) endast ha en dödlighet af 16 procent; alla fall äro bakteriologiskt diagnosticerade. Af 12 fall, som behandlats utom sjukhuset med serum, har endast en affidit.» Han slutar sina reflexioner med att säga: »Summan af det hela är, att läkaren numera griper sig an med behandlingen af en difteripatient med en helt annan känsla än förr; man eger nu det glada medvetandet, att man verkligen kan göra någonting, och jag skulle för min del anse mig begå ett verkligt fel, om jag ej använde serum i hvarje difterifall.»

Jag var med och åhörde diskussionen i fjol vid läkaremötet i Lysekil, och der voro meningarna icke delade om serumbehandlings stora företräden. Angående den utländska statistiken vill jag ej plåga kammaren med att anföra några siffror, utan blott nämna, att difteriepidemierna förlöpa olika, i det att mortalitetsprocenten ibland är hög och ibland låg, men att det generella resultatet är,

att dödsfallen i epidemierna genom serumbehandling minskas med ungefär 50 procent, så att dödligheten sjunkit till ungefär hälften mot hvad den annars var.

Men det allra säkraste beviset för det stora anseende, som denna serumterapi redan tillkämpat sig bland läkarne utomlands, består deri, att många stater redan underkastat sig stora uppoffringar för att kunna tillhandahålla läkarne och allmänheten fullgodt serum till drägligt pris; och det är just detta mål, som motionären afsett att vinna äfven i Sverige.

Jag ber att i det hänseendet få lemna några upplysningar, som kunna vara af intresse för kammaren. I Frankrike, der serumbehandling först praktiskt utöfvades i större skala, insamlades på enskild väg en summa af ungefär 650,000 francs, som ställes till Pasteur-institutets förfogande i och för anskaffande af difteriserum. Men äfven staten ingrep och lemnar årligen 80,000 francs till institutet, för att detta skall kunna tillgodose läkarnes och allmänhetens fordringar på serum, men med det vilkor, att allt det behof, som hären och flottan har af serum, skall gratis tillgodoses af institutet, samt att sådant likaledes gratis skall tillhandahållas de stora, af staten subventionerade sjukhusen.

I Tyskland — själfva hemorten för difteriserums upptäckt — har beredning deraf skötts af enskilda personer, i det att den verkstälts af stora enskilda bakteriologiska anstalter, men äfven der har staten blandat sig i saken på det sätt, att icke något serum derstädes får försäljas, utan att det först varit kontrolleradt af den anstalt för infektionssjukdomar, som blifvit af tyska riket upprättad och som förestås af den berömde professor Koch, om hvilken vi alla hört talas.

I Ryssland är saken ordnad så, att den stora bakteriologiska anstalten, som förestås af professor Nencki, en af vår tids mest framstående bakteriologer, tillverkar allt serum, som derigenom är underkastadt kontroll. Något annat serum får der ej försäljas, med undantag af serum från Pasteur-institutet.

I vårt grannland Danmark har man gått till väga så, att staten öfverlemnat åt föreståndaren för bakteriologiska anstalten, professor Salomonsen, ett årligt anslag af 13,000 kr. på det vilkor, att han gratis utlemnar det serum, som vid behandling af difterifall är behöfligt.

Ser man sedan på förhållandena i Sverige, kan man säga, att i denna sak intet, eller så godt som intet, åtgjorts från statens sida. Att vi det oaktadt icke lidit brist på serum, utan genom dess användning kunnat vid våra epidemisjukhus vinna så utmärkta resultat, beror hufvudsakligen på en lycklig tillfällighet, nemligen den, att laboratorn vid Karolinska institutet i Stockholm egnat sig åt framställande af serum. Man kan verkligen säga, att detta är en lycklig *tillfällighet*, ty det är ej alls säkert, att någon annan skulle egnat sig åt denna särskilda del af bakteriologien. Ingen skulle kunna egt rättighet att klandra honom, om han icke sysselsatt sig

*Ang. anslag
för tillverk-
ning af s. k.
difteriserum.
(Forts.)*

Ang. anslag
för tillverk-
ning af s. k.
difteriserum.

(Forts.)

med denna del af den bakteriologiska vetenskapen, lika litet som vi kunna klandra bakteriologerna i Upsala, Lund, Helsingfors och Kristiania, därför att de icke egnat sig åt arbete på detta område af den bakteriologiska forskningen, som erbjuder så många olika grenar, bland hvilka vetenskapsmännen kunna välja den, som de anse för sig mest passande. Det är således en lycklig tillfällighet, som gör, att vi i Sverige ega tillgång till godt inhemskt serum, men detta gynsamma förhållande kan ty värr ej, såsom lätteligen af det nu anförda inses, kallas stabilt.

Vi hafva det således i nu ifrågavarande afseende icke lika bra ställt som de stater, jag ofvan omtalat. Det är denna olägenhet, som motionären tyckes vilja afhjelpa, och det är deri, som jag ser det stora värdet af hans motion. Jag anser nemligen, att äfven Sverige bör, i likhet med dessa stater, försöka emancipera sig från utlandet och ordna saken så, att vi med säkerhet alltid ha tillgång till fullgodt serum till moderat pris.

Man ser af dessa årsrapporter från de stora epidemisjukhusen, att i början af behandlingen resultaten varit sämre. Och hvarför? Jo, därför att man då blott hade utländskt serum, och detta ofta stälde sig så ofantligt dyrt, att man ej ansåg sig kunna — eller ega rättighet att — använda det i den utsträckning, som man sedan kunde, då man fick god tillgång på svenskt serum. Till följd deraf blefvo resultaten till en början ej så goda, som de sedermera blefvo.

Mig synes, att här föreligger ett verkligt stort behof, i synnerhet för ett land, som ligger så aflägsset som vårt och är så vidsträckt; och för min del tror jag, att det icke skulle vara särskildt svårt att afhjelpa detta behof.

Jag vill härmed ej säga, att den af herr Schödén föreslagna vägen eller det af honom föreslagna beloppet, 5,000 kronor om året, skulle vara det rätta, utan jag hoppas, att Kongl. Maj:t vill taga denna både för läkarne och för allmänheten så viktiga fråga om hand och utreda densamma samt sedan vända sig till Riksdagen. Och jag vill hoppas, att i sådant fall Riksdagens båda kamrar och framför allt statsutskottet komma att visa sig vänligt stämnda mot densamma.

Men om — emot all förhoppning — så ej skulle ske, skulle jag för min del ej blifva öfverraskad eller förvånad, om vid nästa riksdag genom enskilda motioner denna för läkarecorpsen och äfven för allmänheten så ytterst viktiga fråga väcktes till lif igen, och om man då efter fullgod utredning begärde frågans lösning. Jag hoppas, att äfven i sådant fall kammaren ej skall visa sig obenägen att vidtaga effektiva mått och steg.

Under frågans nuvarande läge, då den ej kan anses utredd, har jag naturligtvis ej något yrkande att göra, utan jag ber blott att få till motionären frambära min och säkerligen många läkares erkänsla för det intresse, han egnat denna erkänt viktiga fråga.

Herr von Friesen: Herr talman! Utskottet har ingalunda förbisett det behjertansvärda ändamål, som motionären här velat främja, men utskottet har i allt fall ej kunnat tillstyrka bifall till motionen, emedan utskottet ansett frågan i flera afseenden ej vara utredd, och detta i första rummet med afseende å ändamålsenligheten af behandlingen med detta difteriserum.

Ang. anslag
för tillverk-
ning af s. k.
difteriserum.
(Forts.)

Nu har den föregående ärade talaren sökt häfva denna betänklighet; men i den skrift, som af doktor Hellström härom är utgifven och som varit afdelningen tillhandahållen, yttrar han sig dock med en viss försigtighet i det hänseendet; och hans slutomdöme blir det, att han ännu icke är fullt på det klara med, om difteriserum har den stora betydelse för difteris behandling, som han visserligen kunde vara böjd för att tro på, utan han öfverlemnar den frågan åt framtiden. Han anför visserligen siffror, som här blifvit nämnda; men han anställer jmförelse mellan åren 1894 och 1895. Under de nio första månaderna af år 1894 hade dödligheten i difteri på epidemisjukhuset i Stockholm varit mycket stor; den hade företett en mycket hög procentsiffra. Under den sista fjerdelen af år 1894 sjönk denna siffra högst betydligt, utan att difteriserum då användes; och anledningen härtill anser han vara, att difterin då blef af en mildare beskaffenhet i jmförelse med under de tre första fjerdedelarne af året. Under år 1895, då difteriserum börjat användas, sjönk procentsiffran ytterligare, ehuru ej så mycket, som den sjönk från de första tre fjerdedelarne af år 1894 till den sista fjerdedelen. Men han säger, att han ännu ej kan säga, om detta beror på behandlingen med difteriserum eller derpå, att sjukdomen blifvit ytterligare förmildrad.

Detta var en betänklighet, som utskottet hade. Men med afseende å de praktiska anordningarna för att åstadkomma detta difteriserum var utskottet ännu betänksammare, ty det föreföll — såsom ock den siste ärade talaren erkänt — ej vara fullt utredt, huru man i vårt land lämpligast borde anordna anskaffandet af difteriserum, för den händelse det skulle befinnas så nyttigt, som man gärna vill tro, att det är.

Jag har sagt detta för att framhålla, att utskottet ingalunda har underlåtit att behjerta den synnerligen stora vinst, som skulle göras, om man dels hade tillräckligt med difteriserum, och dels det visade sig, att detta difteriserum vore så nyttigt, som på många håll blifvit påstådt, att det är. Det vore ju en oerhördt god sak, om man med ett så ringa anslag som detta kunde minska dödlighets-siffran för barnen i Sverige med kanske ett tusental om året.

Jag vill ännu en gång framhålla, att utskottet ingalunda har fränsett det högst behjertansvärda i det ändamål, som motionären afser att vinna.

Herr Wallis: Herr talman! Jag ber blott att med några ord få replikera den siste talaren i afseende å doktor Hellströms ställ-

Ang. anslag
för tillverk-
ning af s. k.
difteriserum.
(Forts.)

ning till denna fråga. Det är fullt riktigt, att han just till följd af det af mig redan påpekade faktum, att difteriepidemier så ofta variera i sin intensitet och ibland kunna vara mera, ibland mindre dödande, icke att börja med ansåg sig ha rättighet att draga alldeles bestämda resultat af de gynsamma siffror, som man fick vid behandlingen å sjukhusen. Men småningom har han nödgats frångå sin förra ställning, och i sin sista rapport, som ännu ej är publicerad, men som jag nu haft tillfälle meddela och som snart blir tillgänglig i helsovårdsnämndens i Stockholm berättelse för år 1895, har han, som de af mig upplästa citaten visat, fullständigt öfvergått till den ståndpunkten, att han måste erkänna detta medels stora värde.

Derom vill jag nu ej vidare yttra mig, utan jag vill blott be att få taga fasta på hvad den ärade statsutskottsledamoten yttrade om, att äfven han behjertar det ytterst viktiga statsändamål, som med en sådan anordning skulle kunna vinnas. Och jag vill hoppas, att äfven regeringen och Riksdagen vilja lyssna till hans röst.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, och efter af herr talmannen i sådant afeende gifven proposition, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 28—55.

Biföllos.

Ang. tillbygg-
nad af nya
elementar-
skolans hus.

Punkten 56.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att dels medgifva, att för tillbyggnad af nya elementarskolans hus finge upplåtas den statsverket tillhöriga, förut af hofstallet disponerade delen af kvarteret Beridarebanan;

dels på extra⁷ stat för år 1897 bevilja ett anslag af 55,000 kronor att utbetalas till stadsfullmäktige i Stockholm, då dessa visat, att de till nämnda skolas direktion för om- och tillbyggnad af skolans hus öfverlemnat ett räntefritt lån af 220,000 kronor, att af direktionen återbetalas under loppet af de närmast följande fyra tio åren med 5,500 kronor årligen;

dels slutligen för sin del godkänna de vilkor, stadsfullmäktige för utgifvande af berörda lån uppställt.

Utskottet hemställer emellertid, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

I en vid punkten fogad reservation hemställde deremot herrar Chr. Lundeberg, O. Jonsson i Hof, I. Kerfstedt, H. P. P. Tamm, A. G. L. Billing, K. Bohnstedt, N. Fosser, greve F. Wachtmeister och S. G. von Friesen, att Riksdagen måtte:

odels medgifva, att för tillbyggnad af nya elementarskolans hus må upplåtas den statsverket tillhöriga, förut af hofstallet disponerade delen af kvarteret Beridarebanan;

dels på extra stat för år 1897 bevilja ett anslag af 55,000 kronor, att; utbetalas till stadsfullmäktige i Stockholm, då dessa visat, att de till nämnda skolas direktion för om- och tillbyggnad af skolans hus öfverlemnad ett räntefritt lån af 220,000 kronor, att af direktionen återbetalas under loppet af de närmast följande fyra åren med 5,500 kronor årligen;

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

dels slutligen för sin del godkänna de vilkor, stadsfullmäktige, enligt hvad i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1896 meddelas, för utgifvande af berörda lån uppstått.»

Efter uppläsande af utskottets hemställan anförde:

Herr von Friesen: Herr talman! Den fråga, som här föreligger till Riksdagens afgörande, är ganska gammal och har visat sig vara ganska svår att lösa. Nu erbjuder det sig ett tillfälle att få den på ett ändamålsenligt och billigt sätt löst, och det har då synt mig ej vara skäl, att Riksdagen låte detta tillfälle gå sig ur händerna.

Det är så långt tillbaka som år 1872, som framställning först gjordes med afseende å de dåliga lokalerna vid nya elementarskolan i Stockholm. Denna skola är upprättad af staten, och det har alltid varit statens åliggande att bekosta lokaler för densamma, så vidt detta ej kunnat ske genom lärjungarnes afgifter. Dess lokaler äro emellertid nu alldeles otidsenliga; och de måste af hvem som helst, som besökt dem, förklaras vara omöjliga att längre använda. Det starka behovet behjertades af Kongl. Maj:t redan år 1887, då för att häfva detsamma en framställning gjordes till Riksdagen om bebyggande af en tomt här i staden vid strandvägen i kvarteret Edelman mindre med ett nytt läroverkshus. Det anslag, som då af Kongl. Maj:t begärdes, var 449,000 kronor, och den tomt, som för ändamålet skulle tagas i anspråk, utgjorde 55,319 kvadratfot. Priset på tomter i denna trakt och med det läge, som ifrågasattes, tror jag icke kan beräknas lägre än 10 kronor per kvadratfot, och denna tomt skulle sålunda kosta 553,190 kronor. Då skulle visserligen staten i stället fått fritt disponera öfver den tomt, på hvilken nya elementarskolan nu är belägen; men denna tomt är icke på långt när så stor som den förstnämnda. Jag tror, att den innehåller ungefär 30,000 kvadratfot, och den är af sakkunnig person, nemligen stadsingenjören i Stockholm, värderad till 432,000 kronor. Om vi sålunda jemföra det förslag, som år 1887 förelåg, med det, som nu föreligger, finna vi, att 1887 års förslag var beträffande sjelfva tomtpriset så mycket dyrare än det nuvarande som skillnaden mellan 553,190 kronor och 432,000 kronor, d. v. s. ett belopp af 121,000 kronor i rundt tal. Beträffande kostnaden för sjelfva byggnaden var den år 1887 satt till 449,000 kronor. Nu gäller det 55,000 kronor. Det förslag, som nu föreligger, är sålunda i sin helhet ojemförligt mycket billigare än det, som förr förelåg. Skillnadsbeloppet uppgår till icke

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

mindre än öfver en half million kronor. Man kan ju deraf finna, att vederbörande på allt sätt bemödat sig att få denna fråga löst på ett billigt sätt. Det förefaller mig som det då skulle vara hårdt af Andra Kammaren att nu afvisa dessa bemödanden.

Denna fråga förelåg senast vid 1894 års riksdag. Det var då, som detta billigare förslag, om hvilket jag nyss talat, första gången underställdes Riksdagens pröfning. Den uppoffring från statens sida, som då ifrågasattes, motsvarade ett belopp af cirka 103,000 kronor, och förslaget afsåg likasom nu bibehållandet af den nuvarande tomt. Jag säger, att den ifrågasatta uppoffringen *motsvarade* 103,000 kronor. Meningen var nemligen den, att staten skulle gifva skolan ett räntefritt lån på 220,000 kronor att återbetalas af skolan med 5,500 kronor om året under 40 års tid. Den ränteförlust, staten på detta sätt skulle göra, motsvarar, om jag till grund för beräkningen lägger en räntefot af $3\frac{1}{2}$ procent, en summa af 102,550 kronor eller i rundt tal 103,000 kronor, såsom statskontoret också enligt den kongl. propositionen har upplyst. Detta belopp var ju redan det mycket mindre än det, som förut blifvit ifrågasatt. Jag för min del tog mig också redan då friheten att yrka på bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Emellertid mötte frågan den gången principiella betänkligheter. Dels var man emot den form för statsunderstöd, som då ifrågasattes, och dels ansåg man, att Stockholms kommun borde bidraga till läroverksbyggnaden, eftersom det vore barn af föräldrar, boende inom Stockholms kommun, hvilka företrädesvis hade nytta af nya elementarskolan. Hvad då först beträffar formen för statens bidrag, är den nu helt och hållet förändrad mot år 1894. Nu gäller det endast och uteslutande ett rent anslag af 55,000 kronor från staten. Någon vidare befattning har statsverket icke att taga med uppförandet af den nya byggnaden och tillbyggandet af den gamla. Och hvad den andra principiella invändningen beträffar, så har äfven den blifvit häfd, i ty att Stockholms kommun låtit beqväma sig till att bidraga till kostnaderna med ungefär hälften. Stockholms kommun har nemligen åtagit sig att lemna det nyssnämnda räntefria lånet på 220,000 kronor, mot det att Stockholms kommun får det nu ifrågavarande anslaget af staten på 55,000 kronor. Det beror ju på hvilken räntefot man lägger till grund för beräkningen, men det belopp, som Stockholms kommun skulle tillskjuta, blir i hvarje fall *ungefär* lika stort som statens bidrag. Vid 1894 års riksdag föreslog statsutskottet ett annat sätt att lösa denna fråga, nemligen att Stockholms kommun skulle få öfvertaga tomt mot det att kommunen åtog sig anskaffandet af ny lokal för skolan, d. v. s. statsutskottet ifrågasatte då, att, för att ny lokal för skolan derigenom skulle vinnas, eganderätten till denna tomt på 432,000 kronor skulle öfverflyttas på Stockholms kommun, under det att nu statens uppoffring för vinnande af samma mål endast är 55,000 kronor. Dat är ju klart, att under vanliga förhållanden det förra alternativet skulle varit för Stockholms kommun

mycket, mycket bättre, ty det är väl bättre att förvärfva egenderrätten till en tomt på 432,000 kronor mot att tillskjuta 55,000 kronor än att icke tillsläppa dessa 55,000 kronor, men också vara af med den värdefulla tomten. Det kan emellertid starkt ifrågasättas, huruvida, om frågan i sådan form återkommit till Riksdagen, statsutskottet och Riksdagen verkligen skulle varit benägna för en så jemförelsevis stor uppoffring för detta ändamål; nu är det möjligt för Riksdagen att vinna samma mål med en mycket mindre uppoffring, än då ifrågasattes. Det skulle också kunna hända, att det äfven för Stockholms kommun blefve dyrare att ordna saken enligt alternativet af år 1894; ty om detta genomfördes, komme helt visst skolan att flyttas till en ny tomt, men då blefve anspråken på tomt och byggnad naturligtvis betydligt större, än om skolan är kvar på den gamla tomten. Ur båda parternas synpunkt vore det sålunda utan allt tvifvel bäst, om frågan kunde lösas på det sätt, som här föreslagits.

Jag vill nämna, att Stockholms kommun också framställt ett annat alternativ till frågans lösning, nemligen att för sin del lemna dessa 55,000 kronor mot det att staten för öfrigt ombesörjde uppbyggandet af läroverkshuset. Emellertid har statskontoret, till hvilket denna fråga varit hänskjuten, ansett, att det alternativ, som här föreligger i Kongl. Maj:ts proposition, är för staten lämpligast, emedan staten då blir utan all risk och helt enkelt har att lemna detta anslag för en gång på 55,000 kronor.

Nu kan man fråga, hvarför det öfver hufvud taget skall vara nödigt att anlita låneformen. Hvarför icke genast lemna ett direkt anslag? Jo, det beror helt enkelt derpå, att meningen är, att skolan sjelf skall genom de terminsafgifter, som inflyta, kunna bidraga i väsentlig mån till denna om- och tillbyggnad. Denna skulle kosta 220,000 kronor. Statens bidrag skulle blifva 55,000 kronor, och kommunens bidrag kan uppskattas till ungefär 48,000 kronor, tillhoppa 103,000 kronor. Det bidrag, som skolan sjelf genom lärjungarnes afgifter anser sig kunna lemna, uppgår sålunda till 117,000 kronor. Men dessa penningar har skolan icke ännu; den får dem så småningom under årens lopp, och för att skolan skall kunna lemna det bidrag, som den är villig att lemna, är det nödvändigt att ställa saken på det sätt, att skolan får successivt göra afbetalningar på sin andel i kostnaderna för byggnadsföretaget. Jag tror icke, att man kan finna något origtigt deri, att dessa olika parter bidraga till skolhusbyggnaden. Att staten bidrager dertill, finner jag för min del högst naturligt, eftersom staten alltid har haft byggnadsskyldighet vid denna skola. Att kommunen bidrager, anser jag äfven kunna försvaras; och jag har på ett annat ställe starkt försvarat detta, på den grund att det till stor del är kommunens barn, som hafva olägenhet af de nuvarande dåliga lokalerna. Och att skolan sjelf bidrager genom lärjungeafgifterna, det är något, som

Ang. tillbyggnad af nya elementar-skolans hus.
(Forts.)

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

icke är främmande för våra läroverk, ty i alla allmänna läroverk förekomma afgifter till byggnadsfonden.

Det sätt, hvarpå saken nu ordnats, synes mig sålunda vara så rättvist och billigt ur alla synpunkter, att jag tycker man icke borde tveka att ingå på detta förslag. Jag kan också nämna, att då tekniska skolans hus uppfördes, skedde det med bidrag från flera håll. Staten bidrog med fri tomt och 300,000 kronor, Stockholms kommun bidrog med 160,000 kronor, och skolan sjelf, genom donationer, som den egde, med 45,000 kronor. Att fördela utgifterna för en skolhusbyggnad mellan flere är icke något nytt, och jag finner det vara helt naturligt, att så sker äfven i detta fall.

Nu har man sagt, att först skall man bevisa, att det är nödvändigt, att nya elementarskolan fortfar att ega bestånd. För min del tror jag, att detta är fallet. Jag anser det vara af synnerligt behof påkalladt, att det finnes en för statens räkning underhållen profskola. Men det må dock vara härmed huru som helst; säkert är i alla fall, att skolan *kommer* att fortfara ännu en lång tid, och under denna långa tid blir denna skola, för hvilken staten dock gör så stora uppoffringar, urståndsatt att göra den nytta, som den kunde göra, just därför att den har så dåliga lokaler, som nu är fallet. Och hvad som kanske är ännu värre är, att de barn, hvilka faktiskt sitta der och suttit der under en följd af år, komma att taga skada af dessa dåliga lokaler. Detta kan häfvas genom den ringa uppoffring, som nu är ifrågasatt från statens sida. Mig synes, att man vid bedömandet af denna sak icke *behöfver* inlåta sig på någon pedagogisk diskussion angående behofvet eller obehöfligheten af en profskola. Faktiskt är, att skolan nu finnes och att den kommer att finnas i många år ännu. Och blott detta faktum synes mig böra göra det så behjertansvärdt, att bättre lokaler för denna skola anskaffas, att jag anser man derom icke borde hysa någon tvekan, Jag vill nu knappast tala om lärarne i detta sammanhang; men klart är, att äfven dessa blifva lätt och snart utslitna i sådana dåliga lokaler som nya elementarskolans. Äfven för deras skull är det sålunda önskvärdt, att nya lokaler anskaffas.

Då det nu från alla de håll, som äro intresserade i denna fråga, visat sig en stor benägenhet att få den löst på det föreslagna sättet, då denna fråga hittills visat sig mycket svår att lösa och då nu ett ändamålsenligt och billigt sätt att lösa densamma föreligger, vågar jag, som i likhet med en annan ledamot af statsutskottet från denna kammare reserverat mig mot utskottets hemställan i denna punkt, anhålla, att denna kammare måtte bifalla Kongl. Maj:ts proposition i förevarande ämne.

Herr Höjer: Om jag hade suttit i Stockholms stadsfullmäktige, när frågan om nya elementarskolan der var före till behandling, hade jag utan allt tvifvel hört till den minoritet, som motsatte sig hvarje Stockholms stads understöd åt nya elementarskolan, utaf det

skälet, att jag ej skulle ansett detta egentligen vara en affär, som rörde Stockholms stad, emedan den ju har sina många läroverk, hvilka logera i nyuppförda palats och i hvilka, så vidt jag kan förstå, fullt rum finnes ej endast för de lärjungar, som der redan äro, utan äfven för de Stockholms barn, som för närvarande åtnjuta undervisning i nya elementarskolan.

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

Men sedan Stockholms stadsfullmäktige hafva gjort sitt ytterst generösa alternativa anbud, är det för mig alldeles obegripligt, att någon skall kunna finnas, som icke inser, att det rent utaf är en fördelaktig affär för staten att här biträda Kongl. Maj:ts proposition eller reservanternas hemställan. Jag antager nemligen, att tillvaron af nya elementarskolan är ett verkligt statsintresse, att det är ett statsbehof, att staten fortfarande liksom förut i 70 år underhåller en profskola samt att denna profskola äfven med afseende på de lokaler, i hvilka den är inrymd, kan verka på ett fullt tillfredsställande sätt.

Det synes mig då vara alldeles gifvet, att, när Stockholms stad nu erbjuder de vilkor, som den gör, och när Kongl. Maj:t valt det andra af de två framställda alternativen eller ett af staden lemnadt lån å 220,000 kronor, det är då alldeles solklart, säger jag, att det egentligen blir eleverna eller rättare deras föräldrar, som efter hand under 40 år få amortera detta räntefria lån, på hvilket Stockholms stad betalar räntan, och att den egentliga kostnaden för *staten* af detta läroverks ombyggnad endast blir 55,000 kronor. För denna summa får staten således ett efter den nya tidens fordringar inrättadt skolhus. Detta synes mig, som sagdt, vara en affär, som staten visst ej bör försumma att inlåta sig på.

Det synes mig också vara alldeles gifvet, att ett af de tre bör ske: antingen skall staten bygga ett nytt läroverkshus åt denna skola, vare sig ensam eller nu här med hjälp af Stockholms stad, eller också skall staten stänga skolan och sätta alla dess lärare på indragningsstat. Ty jag för min del måste erkänna, att jag anser det vara staten föga värdigt att så här år efter år, år efter år låta denna skola existera med lokaler, som till en del äro så beskaffade, att helsovårdsnämnden i Stockholm, om den skulle förfara med riktig stränghet, helt enkelt skulle förbjuda lokalernas användning för det ändamål, för hvilket de nu begagnas.

Jag skall ej uppehålla kammaren längre. Jag har endast velat motivera skälen för det yrkande, som jag nu gör, nemligen att kammaren måtte, med afslag på statsutskottets hemställan, bifalla reservationen.

Herr Petersson i Runtorp: Ja, så besynnerligt det än kan tyckas vara för vissa talare, att man kan motsätta sig ett sådant förslag som detta, måste jag likväl erkänna, att jag anser mig böra göra det, emedan jag ej kan begripa, att staten kan inlåta sig på en sådan affär, som den, här är ifrågasatt.

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

Det är nemligen så, såsom herrarne hafva sett af Kongl. Maj:ts proposition, och hvilket äfven föreligger i afdelningens förslag, att det begäres ett anslag af staten på 55,000 kronor till Stockholms stad, för det att Stockholms stad skall låna 220,000 kronor till en skoldirektion, som skall ega bestånd i 40 år. Har man väl någon sin hört talas om, frågar jag, att det satts i fråga, att staten för ett sådant ändamål som detta skulle binda sig på detta sätt för en tid af 40 år? Huru veta herrarne, att denna skola skall vara i 40 år? Jag för min del tycker, att, när man har experimenterat med en försöksskola i 60 å 70 år, man på den tiden skulle kunnat komma under fund med, huruvida man vill hafva det arrangeradt med undervisningen på det sätt, som blifvit försökt, eller man icke vill hafva det så. Det må väl vara, att det kan behövas ett och annat år ännu, innan man kommer på det klara dermed, men hvem har sagt, att det ännu skall dröja i 40 år? Huru skall staten kunna gå in på en sådan affär? Det är så orimligt och konstigt, ja, jag skulle vilja säga inkonstitutionelt, att företaga en sådan handel, att jag icke kan förstå, huru något sådant kan föreslås. Vill staten hafva en skola, må den bygga skolhuset sjelf, det får blifva dess sak.

Det klagas, och det delvis med rätta, öfver, att nya elementarskolans nuvarande lokaler äro dåliga. Jag har sjelf sett det, ty jag har varit der för att taga reda på förhållandet. Men hvilka lokaler är det, som äro dåliga? Jo, det är de förhyrda lokalerna, som ligga på andra sidan af gården, det är de, som äro usla. Den lokal, som egentligen byggdes för skolan och som var afsedd för 200 elever, är icke alls så dålig; den kan mycket väl repareras och möjligen byggas till något. Det vore rätta sättet att föra fram saken. Men icke behöves det, att man lemnar hela tomten i och för tillbyggnaden. Så godt om tomter har staten ej i Stockholm, att den på ett sådant sätt behöfver surfva bort dem.

Det är sorgligt och tråkigt, att denna fråga skall hafva förelegat under en så lång följd af år, utan att den kunnat blifva afgjord. Men jag vill säga, att detta är ej Riksdagens skuld, utan deras, som velat krångla i hop saken så, att det icke gerna varit möjligt att afgöra den. Jag tror för min del, att frågan kan lösas och bör lösas och det snart nog, men min öfvertygelse är, att den ej bör lösas på det sätt, som här blifvit föreslaget. Det finnes då intet annat att göra för närvarande än att man får se tiden an och bereda vederbörande tillfälle att ställa till så, att det är möjligt för staten att ingå på förslaget. Ett sådant förslag som detta, tror jag, som sagt, emellertid icke, att Riksdagen kan inlåta sig på. Vill staten bygga en skola och anser den, att den behöfver en sådan skola som denna, är det väl bäst, att staten bygger skolhus sjelf på egen tomt.

På grund af hvad jag nu anfört yrkar jag bifall till hvad utskottet här föreslagit, nemligen rent afslag.

Herr Åkerblom: Då jag anser mig hafva någon liten erfarenhet inom elementarlärareyrket, och då särskildt min lilla lärareverksamhet kommit att sammanfalla med dessa s. k. försök, hvilka staten gifvit ett slags auktorisation, då densamma nästan i en mans-ålder haft nya elementarskolan under sina vingars skugga, vågar jag be om ett ögonblicks, ja en minuts uppmärksamhet.

Den metod, som tillämpas i denna skola, försöktes, såsom her-
rarne något hvar veta, en tid vid flera af statens läroverk. Jag ser här flera kamrater, hvilka varit underkastade detta experiment, utan att det gjort dem någon skada, kanske hellre tvärtom. Om-
sider, d. v. s. efter vår skoltid, stöptes vid de allmänna läroverken allt åter i en form, och nya elementarskolan stod kvar som ett slags oas i en — förlåt uttrycket — öken af uniformitet, enformighet. Jag fruktar nästan, att, äfven om vi få andra metoder och andra slags läroverk, som nu bebådas från olika håll, följderna af reformen endast blir den, att vi fortfarande inom statens läroverk få arbeta i enformighet.

Att metoden vid nya elementarskolan är god, så god som någon, denna metod med fri flyttning, denna metod med kursläsning i de högre klasserna, det kan ingen bestrida; och allra minst kan jag vare sig såsom lärare eller f. d. lärjunge utdöma densamma. Det är blott en svårighet med detta lärosätt, nemligen den att det ställer större anspråk på lärarne och anstränger deras krafter mer än hvad som annars sker i statens vanliga läroverk. Nu kvarstår denna elementarskola nästan ensam i Sverige och fortsätter detta system, som på långt när icke får anses till sin grundrigtning utdömdt. Det skulle göra många både lärare, föräldrar och lärjungar ondt, om detsamma icke skulle kunna hållas uppe i följd deraf att utrymme och något så när lämplig lokal saknades.

Då det nu af reservanterna upptagna förslaget ovedersägligen är tilltalande, då kostnaderna måste anses kunna bestridas med hvad Riksdagen sålunda lemna i kontant bidrag, då staten — så vidt jag kan förstå — med anslaget *icke* ikläder sig någon annan utgift än den, som här uttryckligen angifves, och då man dermed bibehåller ett utmärkt väl skött läroverk, der det är tillåtet att försöka något annat än det, som är allmänt eller för alla andra läroverk reglementerad, så tror jag, att här ingen tvekan bör förekomma.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Zetterstrand: Det är till fullo ådagalagdt, att nya elementarskolans lokaler äro i ett högst otillfredsställande skick samt att de äro alldeles otillräckliga; icke heller kan det af någon påstås annat än att det belopp, som af Kongl. Maj:t begäres i och för skolans om- och tillbyggnad, är mycket billigt. Men äfven om lokalerna äro aldrig så dåliga, och äfven om kostnadssumman är aldrig

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

Ang. tillbygg-
nad af nya
elementar-
skolans hus.
(Forts.)

så ringa, kunna dessa omständigheter i och för sig dock ej utgöra ett fullgiltigt skäl för mig att biträda Kongl. Maj:ts förslag.

Det finnes nemligen äfven andra omständigheter, som man torde böra taga hänsyn till. En sådan omständighet är den, som statsutskottet har åberopat, nemligen att fullständig utredning saknas om behovet för en längre framtid af en dylik institution. En annan omständighet är den, att, om än ett sådant behof under en lång följd af år ostridigt skulle komma att förefinnas, utredning saknas om, huruvida icke denna institution kunde anordnas på ett annat sätt, exempelvis genom fastighetens försäljning och uppgörelse med ett annat läroverk.

Nu är det emellertid icke någon af dessa omständigheter, som i nämnvärd mån inverkat på mitt omdöme i detta fall, utan det är ett helt annat, tredje förhållande, och det är till detta, som jag vill öfvergå.

Reservanterna grunda sin hemställan på, att ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition icke för staten lär medföra nya eller ökade förpligtelser beträffande upprätthållandet af denna skola. Jag kan verkligen ej fatta, hvad reservanterna mena härmed. Ty i närvarande stund har väl staten ej skyldighet att upprätthålla denna skola, *nota bene* för en längre tid; utan efter en successiv afveckling skulle väl staten kunna, om den framdeles finner skäl dertill, upphäfva denna skolinstitution. Man kan aldrig veta, huru en kommande tid kan se denna sak, och man bör då ej lägga hinder i vägen för den att ordna saken efter sin önskan.

Men, mine herrar, om det nu så skulle vara, att Kongl. Maj:ts proposition bifalles, och byggnaden således kommer till stånd med bidrag från Stockholms stad, huru ter sig då frågan? Jo, så vidt jag kan finna, har i så fall denna Riksdag nu bundit kommande riksdagar under en mycket lång följd af år, ja under snart sagdt sekler, i detta afseende. Man kan väl nemligen ej tänka sig, att Stockholms stadsfullmäktige skulle handlat nog lättsinnigt att ikläda Stockholms stad detta offer, om de skulle hafva tänkt sig, att Riksdagen om 5, 10, 20 eller 40 år skulle företaga sig att upphäfva denna skolinstitution. Så lättsinnigt hafva icke heller Stockholms stadsfullmäktige handlat. De hafva här beslutit att under förutsättning och vilkor att nya elementarskolan fortfarande blir en profskola, för hvilken staten bekostar lokal, deltaga i byggnadskostnaden. Hvad menas med detta vilkor? Jag kan icke tolka det på annat sätt än att, om vi nu acceptera Stockholms stadsfullmäktiges vilkor, så hafva vi bundit Riksdagen under en mycket lång följd af år att fortfarande uppehålla denna profskola; och då jag, herr talman, icke kan vara med om ett beslut, som har så ödesdigra verkningar under en mycket lång följd af år, som snart sagdt under sekler öfverflyttar Riksdagens beslutanderätt till en kommunal myndighet, som kommer att gravera en statens fastighet på ett mycket betungande sätt blott för ett ringa penningbidrags

skull, och som åstadkommer en efter mitt förmenande alldeles olämplig sammankoppling af stats- och kommunala intressen, så får jag, herr talman, icke så mycket af ekonomiska skäl och än mindre af något slags afvoghet eller ligkiltighet för elementarskoleväsendet, men deremot af nödig omtanke för framtiden, hemställa om bifall till utskottets förslag.

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus
(Forts.)

Herr Thestrup: Herr grefve och talman! Då den nu för andra gången föreliggande frågan om tillbyggnad af ifrågavarande läroverk, hvilket har till särskild uppgift att utgöra en s. k. försöks- eller profskola, genom hvars anordningar åt staten kan beredas tillfälle att få nya lärometoder på undervisningsfältets vidsträckta område sorgfälligt och insigtsfullt pröfvade, innan åt desamma gifves en allmänna tillämpning vid andra läroverk, i följd af detta förhållande ej kan anses såsom en vanlig, endast Stockholms stad vidkommande kommunal skolangelägenhet, utan måste anses såsom en angelägenhet af betydligt större räckvidd, hvilken det i främsta rummet tillkommer staten att i den allmänna undervisningens intresse tillgodose och befrämja, så att läroverket fortfarande må kunna ostördt fylla sin i pedagogiskt afseende så magtpåliggande uppgift;

då Stockholms nya elementarläroverk under den långa tid af 75 år, hvarunder detsamma varit i verksamhet, enligt hvad enstämmigt blifvit erkänt och ej heller hvarken af 1894 eller detta års statsutskott förnekats, på ett synnerligen förtjenstfullt sätt uppfyllt denna viktiga uppgift: *»att vara en profskola, vid hvilken förbättringar i lärosättet kunde med afseende på elementarundervisningens fortgående utveckling försökas»*;

då genom den utredning, som angående den bristfälliga beskaffenheten af ifrågavarande skolas lokaler blifvit förebragt och föreligger i de särskilda statsverkspropositionerna till 1894 och innevarande års riksdagar jemte den sakrika öfverläggning i frågan, som vid den förra riksdagen egde rum i frågan inom båda kamrarna, det måste anses fullständigt ådagalagdt, att ett mycket trängande och oafvisligt behof förefinnes af den begärda om- och tillbyggnaden af denna skola, om hvilken det redan för länge sedan påståtts, att ingen elementarskola i vårt land kunde uppvisa mera otillfredsställande läsrum och öfningslokaler såväl i hygieniskt som andra afseenden;

då vidare genom den af Kongl. Maj:t föreslagna lösning af frågan ändamålet vinnes på ett sätt, som ej kan anses för statsverket särdeles betungande;

samt då jag slutligen i motsats till statsutskottet anser vidmagthållandet af ifrågavarande försökskola särdeles viktigt,

får jag, under åberopande häraf och särskildt dessutom af de mycket vägande skäl, hvilka anförts af den förste talaren i afton, hvilken äfven varit reservant inom statsutskottet, anhålla om bifall till Kongl. Maj:t:s proposition, sådan densamma blifvit i reservationen formulerad.

Ang. tillbygg-
nad af nya
elementar-
skolans hus.
(Forts.)

Herr Hedin: Herr talman! Den femte i ordningen af talarne, den mycket ärade representanten från Norrköping, har funnit den för honom afgörande betänkligheten mot Kongl. Maj:ts proposition och reservanternas förslag deruti, att genom deras antagande den nuvarande riksdagen skulle binda kommande riksdagar, skulle binda staten vid en förpligtelse, som kunde blifva synnerligen obehärlig och tryckande. Lyckligtvis drog emellertid den ärade talaren försorg om att sjelf vederlägga hvad han sade, då han icke kunde angifva denna förpligtelses giltighet annorlunda än genom att säga, att den skulle komma att gälla en mycket lång följd af år eller, såsom det också hette — jag tror ett par gånger — »snart sagdt i sekler». Herr talman! Sådana förpligtelser känner jag icke. Vore detta en förpligtelse, som skulle binda händerna på kommande riksdagar, att binda staten, så skulle den antingen kunna preciseras till en viss tidsföljd, eller också såsom en förpligtelse, som gälde för *alla* kommande tider. Men det trotsar jag hvem det vara må att ur hvad som läses på sid. 104 om stadsfullmäktiges vilkor leta ut en sådan förpligtelse för staten. Det är således lika litet möjligt, att ett beslut i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts proposition kan komma att på detta sätt gravera en statens fastighet. Den svenska domstol, som skulle döma staten skyldig att bibehålla skolan i denna fastighet, om staten funne lämpligt att förlägga den till en annan lokal — den svenska domstolen finnes nog icke ens i Norrköping.

Den ärade representanten från Norrköping fann också, att behöfvat af en skola sådan som denna icke vore pröfvadt och utredt, och i det fallet sammanträffade hans argumentation med den talares, som tredje i ordningen här hade ordet. Jag skall komma till denna fråga om några ögonblick.

Har manne, herr talman, svenska staten nu så förbyggt sig på kaserner, att den icke har råd att med en jmförelsevis mycket ringa utgift upprätthålla undervisningen vid den skola, hvilkens bestånd just och framför allt borde ligga hela skolreformpartiet inom Riksdagen synnerligen varmt om hjertat? Då vi bygga kaserner, beviljas anslag utan granskning, utan prut, summor beviljas, som tillåta, jag vore färdig att säga, rent fantastiska lyxutgifter, hvilka också väckt besökande främlingars förvåning öfver statshushållningen i ett fattigt land. Deremot föreställer jag mig, att de, som i en eller annan befattning äro att anse såsom nya elementarskolans målsmän, endast med grämsel och blygsel skulle mottaga vetgiriga främlingar inom denna skolas lokaler. Ty tillståndet der, herr talman, är helt enkelt en publik skandal. Utan att, såsom en ärad representant på stockholmsbänken yttrade, vara stränga skulle helsovårdsmyndigheterna kunna ingripa och förbjuda användandet af vissa bland dessa lokaler. Helsovårdsmyndigheterna skulle säkerligen icke tvekat att göra så, om det handlat om en privat skola eller om en annan skola, som icke varit helt och hållet statens, varit till exempel förlagd i ett af de hus, som kommunen fått bygga för statens skolor.

Bör staten med trotsande af hygienens första, enklaste fordringar, som dess lagstiftning gör gällande mot de enskilde, gör gällande mot kommunerna, när dessa bygga hus för statens skolor, tillerkänna sig själf en privilegierad ställning, tillerkänna sig rätt att trotsa de lagbud, som den gör gällande mot andra?

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

Det har erinrats af den ärade talare, som först vid denna punkt hade ordet, att nya elementarskolans byggnadsfråga är gammal. Den går mer än 20 år tillbaka i tiden, och likväl, trots det att under denna långa tid tillståndet har mer och mer förvärrats, har statsutskottet nu åter hemställt om afslag å Kongl. Maj:ts proposition. Men i denna statsutskottets hemställan finnes någonting, som är värre än blott en naken hemställan om afslag. Af statsutskottet är uttalad — låt vara i något hypotetisk form — en förmodan, att nya elementarskolan numera skulle hafva helt och hållet, en gång för alla, fyllt sin uppgift och således hädanefter vara öfverflödig. Om Andra Kammaren genom sitt bifall till en så formulerad hemställan ifrån statsutskottet sanktionerar den här uttalade åsigten, då är väl skolans dödsdom fäld. Ty mycket längre — förefaller det mig — skall det icke kunna anses lofligt att fortsätta undervisningen i dessa lokaler, och jag förmodar, att jag icke gör direktionen för denna skola någon orätt med det antagandet, att nu, efter ett sådant afslag, det skall gå den — för att begagna ett uttryck, som en gång fälades från statsrådsbänken — så, att den förklarar sin »uppsinningsförmåga» vara slut.

Men skall således denna skola afskaffas, då rigtar man derigenom ett det känbaraste slag mot alla de skolreformsträfvanden, som jem-sides i samma riktning fullföljts af Riksdagens Andra Kammare och af — nya elementarskolan. Jag beder Andra Kammaren afvända detta slag ifrån sin trogne bundsförvandt och ifrån kammaren själf.

Uti statsutskottets hemställan uttalas den mening — låt vara icke alldeles bestämdt utan såsom en förmodan — att detta läroverk nu skulle hafva fyllt sin uppgift derhän, att det har gjort sig själf öfverflödigt. Den tvekan, som fått sitt uttryck i de der orden att »nöjaktig utredning saknas om det fortfarande behofvet af ett försökläroverk och dess vidmagthållande under så lång tid härefter, som i den kongl. propositionen förutsättes», den skulle således innebära, att »organisationen af våra allmänna läroverk nu vore bragt derhän, att den kunde betraktas såsom definitiv, definitiv nemligen i en helt annan mening, än man annars använder detta ord om några reformer, ja, jag vore färdig att säga, om några menliga ting, och att derför skolan skulle vara öfverflödig, att icke vidare i Sverige skulle behövas det reformatoriska element, som staten åstadkommit och hittills omhuldat uti den nya elementarskolan. Kan Andra Kammaren godkänna den mening, som ligger innesluten i ett sådant uttalande?

Om undervisningen skall återspegla hvarje tids föränderliga, framåtsträfvande bildningsinnehåll, om undervisningen afser att för-

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.

(Forts.)

bereda ungdomen för de med samhällsskicket, som oupphörligt förändras, sig också förändrande verksamhetsmålen och verksamhetsformerna, huru är det då möjligt att föreställa sig, att skolan, som skall förbereda till detta, att skolan en gång kan få stelna uti en viss gifven form, sjelf blifva orörlig midt i det i alla andra riktningar rörliga och föränderliga lifvet omkring henne, för hvilket hon skall utdانا ungdomen? Skolan har att gifva akt på och följa, låt vara betänksamt — och endast varsamt pröfvande sig fram — följa samhällsskicket förändringar, ty skolan har ju icke att uppfostra för en förluten tids utan för sin tids behof. Skolan har att från sig afsöndra eller att underordna bildningselement, bildningsmateriel, hvilkas betydelse upphört eller minskats. Skolan har att i stället upptaga eller gifva ökad utrymme åt det nya. Och på samma gång återverka vetenskapens framsteg omskapande på sjelfva metoden för bibringande af det elementära, grundläggande skolvetandet. Jag kan således icke tänka mig ens någon framtid, då i följd af vunnen, definitiv skolorganisation, ett försöksläroverk, såsom man plägar kalla nya elementarskolan, skulle vara öfverflödigt, då ingenting nytt mera var att pröfva, innan det gjordes gällande såsom allmän regel för alla undervisningsverk. Jag kan icke tänka mig den framtiden, då jag icke har lust att anställa gissningar om något, som ligger så fjerran bort, att jag icke ens kan bjuda till att göra mig någon på realiteter grundad föreställning derom.

Om man utgår från den föreställningen, att det finnes ett undervisningsideal, som en gång kunde blifva fullfärdigt, förklaras för evigt och oföränderligt eller åtminstone gällande för en öofverskådlig framtid, ja, då finner jag det visserligen naturligt, om man och skulle hylla den absoluta uniformitetens lära för undervisningen inom hvarje särskild grad af skolor och läroverk. En sådan uniformitet har visserligen också haft sina förfäktare. Jag skall i det hänseendet nämna en namukunnig man, Louis Marcellin de Fontanes, som från 1808 till 1815, var det franska universitetets, det vill efter franskt språkbruk säga hela det franska undervisningsverkets stormästare (*grand-maitre*). Han sade en dag till kejsar Napoleon: »Sire, i den stund som är äro samtliga elever i Eders Majestäts alla läroverk (*collèges*) sysselsatta med ett latinskt tema», och det är icke tvifvelaktigt, att han dermed till sin höge herres belåtenhet visade, huru fullständigt förverkligadt den kejsarliga despotismens undervisningsideal i ett hänseende var — nemligen med hänsyn till den absoluta likformigheten —, ett ideal, passande tillsammans med samhällets hela öfriga skick och de syften, som i detsamma rådde, då det blott gälde att uppfostra lydiga, passiva verktyg i en herskares hand och att förvandla hela landet till ett stort rekryteringsområde och icke något annat.

Men detta ideal, herr talman, är icke vår tids. Det kan icke vara det, det kan icke vara undervisningsidealet för en tid, som icke vill dana ungdomen till en enahanda massa af likadana

exemplar af en och samma typ, utan som vill öppna utrymme för de särskilda individuella anlagen och tillfredsställa nya bildningsbehof. Det kan icke vara idealet för en tid, som inser, att den så mycket omtalade »bildningsnivån» hos folket icke höjes derigenom, att alla få lära ett och detsamma och inhemta det på ett och samma sätt, utan som vill lemna tillträde för allt tidens vetande till val för de olika anlagen, och som vill, att de olika metoderna och förfarings-sätten skola få täfla med hvarandra, en täflan, som är vilkoret för deras egen förbättring och progress.

*Ang. tillbygg-
nad af nya
elementar-
skolans hus.
(Forts.)*

Om nu Andra Kammaren skulle godkänna hvad statsutskottet här har skrifvit; då skulle kammaren dermed, om det också kan sägas ske indirekt, öfvergifva åsikter, för hvilka kammaren länge har kämpat, för hvilka den många gånger har uttalat sina varmaste sympatier. Jag kan icke tro, att kammaren vill beträda den vägen. I allt fall skulle jag betrakta det såsom en pligtförgätenhet att icke varna deremot.

När latinkampen stod här 1873 i följd af det då framlagda förslaget om förändrade anordningar i vissa delar af rikets elementarläroverk, uti hvilket hufvudpunkten ju var framflyttning af latinet till fjerde klassen, då yttrade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet — hans yttrande återfinnes i Första Kammarens protokoll för den 10 maj 1873, eftermiddagens plenum — att han ville åberopa till stöd för sitt förslag — hufvudpunkten i den kongl. propositionen var ju latinets framflyttning till fjerde klassen — en praktisk auktoritet, och hvilken var denna praktiska auktoritet? Det var nya elementarskolan, der latinet studerades först i femte klassen, en anordning, som i förbigående sagdt införts der redan 1851. Han anförde detta till stöd för sitt förslag, att man då åtminstone kunde våga i de allmänna läroverken förflytta latinet till fjerde klassen, då han nemligen kunde intyga, att de lärjungar, som utgingo från nya elementarskolan, voro fullt jemförliga i latinkunskap med de lärjungar, som utgingo från allmänna läroverken och der börjat sina latinstudier redan i andra klassen. Det är föga sannolikt, att han utan detta stödet att kunna åberopa erfarenheten från en svensk skola skulle någonsin hafva vågat framlägga förslaget om latinets framflyttning till fjerde klassen, som ju var en sådan hufvudpunkt i den då ifrågasatta reformen, att jag just icke ser, hvad det utan denna hufvudpunkt skulle hafva blifvit af allt det andra. Riksdagen 1873 visade, att den erkände betydelsen af den verksamma hjälp, som skolreformsträfvandet då fick af nya elementarskolan. Riksdagen 1873 visade också, att den räknade med säkerhet på att nya elementarskolan äfven för framtiden skulle göra skolreformsträfvandena liknande tjenster. Och nya elementarskolan har icke svikit dessa af 1873 års Riksdag uttalade förhoppningar. Jag skall taga mig friheten, herr talman, att erinra om följande.

Uti det förslag till normalstat, som åtföljde den kongl. propositionen till 1873 års riksdag visade sig meningen vara att upp-

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

häfva nya elementarskolans särställning, men om detta syfte nämndes icke ett enda ord i propositionens motivering. Sjelfva syftet framgick blott af den bifogade normalstaten, men var tydligt nog. Meningen var att taga bort realgymnasieklasserna och latinisera hela skolan. Härom yttrade särskilda utskottet: »Utskottet har ej funnit skäl förekomma för en så väsentlig förändring af nämnda läroverk, hvilket fyllt sin uppgift såsom profskola på ett tillfredsställande sätt, och anser derjemte för undervisningsväsendet gagneligt, att i landet finnes åtminstone ett högre elementarläroverk, som ej är inrättadt på samma sätt som de öfriga och i hvilket undervisningen kan ordnas med större frihet. Enligt utskottets mening bör vid detta läroverk äfven meddelas undervisning å fullständig reallinie. På grund häraf och på det nya elementarskolan må kunna fortfarande verka i samma syfte som hittills, hemställer utskottet, att Riksdagen måtte för sin del besluta att nya elementarskolan i Stockholm bibehålles med oförändrad lärarestat.» Och detta blef äfven Riksdagens beslut.

Må vi således icke glömma, hvilka stora tjänster nya elementarskolan gjorde reformvännerna och reformsträfvandena vid 1873 års riksdag. Det är också billigt att komma ihåg, att den förhoppning, som 1873 års Riksdag uttalade om fortfarande hjälp från nya elementarskolans sida för skolreformarbetet, ingalunda har kommit på skam.

Jag tillåter mig att erinra derom, att Andra Kammaren år 1880, år 1881 och indirekt 1882 har uttalat sig för latinets framflyttning till läroverkens sjette klass. Vid de tvenne förstnämnda tillfällena, nemligen 1880 och 1881 — jag undantager här 1882 — har Andra Kammarens reformprogram derutöfver gått ut på, att man skulle genom koncentrerung utaf de allt för mycket splittrade, på tre moderna språk splittrade och genom sjelfva splittringen i hög grad ofruktbara moderna språkstudierna åstadkomma ett bättre resultat af dessa språkstudier, ity att, enligt formulering ett af kammarens program 1881, de obligatoriska moderna språken skulle inskränkas till två. Med uppflyttning till sjette klassen af de döda språken skulle man, enligt kammarens mening, uti de fem klasserna få en helt och hållet real och modern skola såsom underbyggnad för hela den högre undervisningen och såsom på samma gång en passande skola för dem, hvilka vilja vid tidigare år träda ut i lifvet. Detta är, i korthet sagdt, innehållet af Andra Kammarens skolreformprogram. Nåväl, hvad Andra Kammaren har framställt såsom ett program, hvad den kämpat för, det har nya elementarskolan realiserat.

Man kan ju fråga: Kanske då Andra Kammaren har ändrat mening sedan 1880, 1881, 1882? Jag vet icke. Men visst är, att Andra Kammaren i hufvudpunkten, nemligen beträffande klassiska språkens framflyttning till 6:te klassen, vidhöll sin mening 1890. Det särskilda utskottet för läroverksfrågans behandling vid 1890 års riks-

dag föreslog, att Riksdagen, d. v. s. reformvännerna — ty från den andra sidan betraktades äfven hvad särskilda utskottet i den delen föreslog med fasa och skräck — skulle nöja sig med att uttala dels en »viss tillförsigt», att det latinska skrifprovet skulle komma att afskaffas, dels en »önskan», att de klassiska språken — här nämndes visst blott latinets — skulle framflyttas till sjette klassen. Redan det var enorrör för förstekammarledamöterna i utskottet. Men för några ledamöter från denna kammare i särskilda utskottet föreföll det deremot som ett mycket dåligt skämt att blott uttala en »viss tillförsigt» och en »önskan», och i sin misstro hade de ärade ledamöterna och kammaren, som stälde sig på deras sida, fullkomligt rätt. Vi veta ju, att äfven det, om hvilket särskilda utskottet ville uttala en viss tillförsigt, nemligen afskaffandet af det latinska skrifprovet, icke har gått i fullbordan. Den uti latinska grundskatten ingående räntepersedel, som kallas det latinska temat, har nemligen icke genom stadgan af den 22 mars 1895 afskaffats, den har blott blifvit omsatt i en annan persedel. Men operationen har icke verkstälts på det sätt, att den medfört en skatteförenkling och lättnad vid skattens utgörande. Och hvad beträffar den der önskan om att få latinets uppskjutet till sjette klassen, så, om man skulle fråga herr ecklesiastikministern hvad han tänker derom, skulle han väl, i fall han vore en skämtsam man, säkerligen säga: »Jo, har ni sett mig flyga?»

Detta var nu reservanternas från denna kammare mening om den vissa tillförsigt och den önskan, med hvilka reformvännerna inbjödos att nöja sig. De föreslogo således, att Andra Kammaren följde dem på den vägen, att knyta såsom ett vilkor till kammarens beslut latinets uppflyttning till 6:te klassen. Dermed hafva vi emelertid icke kommit ur fläcken. Det är ännu blott en önskan, uttalad af Andra Kammaren första gången redan år 1880, och på den punkten stå vi ännu.

Men hafva vi då icke någon bundsförvandt? Vi hafva en bundsförvandt, herr talman, och det den bästa vi kunna få, och denne bundsförvandt heter nya elementarskolan, ty *nya elementarskolan har realiserat denna reform*, som står på Andra Kammarens program. Nya elementarskolan, som redan från 1851 hade vågat sig på att flytta fram latinets till 5:te klassen, har nu flyttat fram latinets till 6:te klassen. Nya elementarskolan har naturligtvis utslutit grekiskan ur de obligatoriska ämnenas antal, men bibehållit den som valfritt ämne för dem, som så önska, nemligen blott under de sista 3 åren; och det har visat sig, att de, som gått igenom denna valfria grekiska kurs under de sista 3 åren, hafva redt sig utmärkt bra i studentexamen. Nya elementarskolan har vidare verkställt den koncentrerung af de moderna språkstudierna, som var ett af hufvudyrkandena i Andra Kammarens program från 1880 och 1881. Och härmed har nya elementarskolan också danat framför våra ögon denna femklassiga skola, denna underskola, helt och hållet real, helt och

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

hållet på modern grund, hvilken sålunda skall visa sin duglighet att uppbära hela den högre undervisningen och på samma gång tjena till ett lämpligt afpassadt läroverk för dem, som vid tidigare år vilja träda ut i det praktiska lifvet. Hvad vi satt på vårt program, det har nya elementarskolan realiserat.

Då frågar jag, herr talman, skola vi nu säga åt denne trofaste bundsförvandt, skola vi säga åt denne bundsförvandt i det ögonblick, då den genom dessa reformer står färdig att göra oss nya, stora tjänster — ty den dagen skall väl en gång gry, då en ecklesiastikminister vågar, såsom herr Wennerberg 1874 åberopade nya elementarskolans exempel, åberopa dessa vidare gående exempel, nemligen latinets uppflyttande till 6:te klassen och grekiskans valfrihet under en blott kort treårig kurs — nu när denna skola således står här med nya reformer till föredöme för vidare fortgång på reformernas bana, skola vi då säga till denne trofaste bundsförvandt, skola vi säga: »Nu är mitt sinnelag förändradt. Jag har kastat bort mina reformtankar. Efter 1890 finnes ingenting utaf dem kvar. Nu bygger jag kaserner, jag upprättar nya biskopsdömen, jag läser i fältandaktsboken, som väl en gång skall blifva öfversatt på latin, och jag börjar tro, att den der latinska grundskatten, som redan ifrån de yngsta åren grundlade och skyddade en klasskilnad här i landet, jag börjar på att tro ändock, att den kanske var en synnerligt nyttig kyrkotukt mot hvad man kallar 'tidens oro och tidens kraft'. Således, nu behöfver jag dig icke längre. Jag tackar dig icke ens; ty jag misstänker, att vi tillsammans begått idel dumheter; gå hem och lägg dig att dö i dina usla hyblen borta vid Hötorget.» Skola vi gifva det svaret?

Mot dem, som så tänka, vädjar jag till dem, som 1873 afvärjde attentatet mot denna skola, jag vädjar till dem, i hvilkas led jag har haft en anspråkslös del uti opinionssegrarne, Andra Kammarens opinionssegrar till förmån för den skolreform, som nya elementarskolan har realiserat; jag vädjar till dem att skydda reformsträfvet mot det slag, som skulle ligga i godkännandet af denna hemställan från statsutskottet. Huru mycket än tiderna må hafva förändrats, kan jag dock icke tänka mig att uti denna sak, som jag alltid trott skulle stå utanför inflytelsen af de förändrade partiförhållandena på senare åren — att i denna sak kammaren någonsin skulle komma att öfvergifva sig sjelf eller svika den fana, under hvilken vi så länge hafva kämpat. I känslan utaf det beklagliga misstag, kammaren skulle begå, skulle jag vara frestad till den önskan, som dock är oriktig, som man aldrig bör hysa, att kunna öfvertala, när man icke kan öfvertyga. Jag skulle kunna känna den frestelsen, jag skulle kunna önska, att jag hade de ord, som trängde igenom ovilliga sinnen och besegrade hjertan. Men kanske det ändock är nog, herr talman, att uttala den förhoppning, att kammaren skall visa sig vara trogen mot en utaf sina bästa tradi-

tioner, och om kammaren det är, då lemnar kammaren sitt bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Med herr Hedin förenade sig herrar *Eklund, Johansson och Fredholm* från Stockholm, *Palme, John Olsson, Mankell, Wavrinsky, Wallis, Elis Nilsson, Hammarström, Norman, Hahn, Bromée* och *Walter*.

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

Herr Boëthius: Då jag på grund af officiellt uppdrag haft tillfälle att lära känna nya elementarskolan, anser jag mig böra i min mån vitsorda både behovet af förbättrade lokaler och den verkligt utmärkta undervisning, som der meddelas. Huru förträfflig denna undervisning är, det vitsordas också af den offervillighet, som Stockholms stad visat skolan. En ärad talare här midtemot mig har emellertid just i denna offervillighet sökt ett skäl mot anslaget, fruktande att derigenom Riksdagen skulle blifva bunden för framtiden. Jag förmodar emellertid, att om Riksdagen icke skulle vilja hafva en sådan försöksskola, så lär Riksdagen kunna, om det är någon förbindelse, lösa ut Stockholms stad.

Men för min del är jag alldeles öfvertygad om, att vi alltid komma att behöfva en försöksskola. Sanningen härutaf torde i sjelfva verket nu framträda för litet hvar klarare än vanligt. Allt mer har yrkandet på en reform i undervisningen gjort sig gällande. Åsigtorna hafva börjat samlas; man har begynt enas om en medborgerlig kurs, som skulle tidigare än studentexamen leda ut i det praktiska lifvet. Då må väl en skola såsom denna framför allt vara af behovet påkallad. Och jag har mig också bekant, att nya elementarskolan är villig att just göra sig till experimentalvärd för detta reformsträfvande. Skall en förändrad lagstiftning i den vägen komma till stånd, erfordras naturligtvis någon tid för att utarbetta densamma. Hvilken oerhörd fördel måste det icke då vara för dem, som skulle utarbeta de nya stadgandena, att kunna se, huru de taga sig ut i verkligheten i denna anstalt! Jag tror därför, att man icke behöfver befara, att under den närmaste framtiden en sådan experimentalskola skall blifva öfverflödig.

Men jag tror ock, att man icke behöfver befara det för framtiden. Ty om det ock skulle lyckas nu att få en skolorganisation till stånd, som under en ganska lång tid tillfredsställer behovet, så må man dock icke tro, att man med någon skolreform bygger hus för evigheten, ty med förändrade tider göra sig gällande nya behof. Och äfven om icke sjelfva organisationen behöfver ändras, så förändras metoderna, och dessa nya metoder behöfva pröfvas. Svenska staten kan sålunda icke undvara en experimentalskola, och då vi hafva en sådan, hvarför skola vi då icke begagna oss af den? Svenska staten är egentligen skyldig att sjelf helt och hållet underhålla denna skola, ty den är icke, såsom andra skolor, en kommunalskola. Men då nu Stockholms stad, därför att den har nytta af

Ang. tillbygg-
nad af nya
elementar-
skolans hus.
(Forts.)

denna skola, gjort ett verkligen vackert anbud, skola vi då af detta, som lättar statens börda, känna oss föranlåtna att uppskjuta hela frågan? Det tror jag icke vore klokt gjordt. På grund af hvad jag nu haft äran anföra, ber jag att för min del att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Danielson: Herr talman, mine herrar! Då utskottet vågat anföra, att det icke föreligger någon fullständig utredning, om skolan är behöflig, så, om det kan hjälpa skolan nu att framhålla alla dess förtjenster, har det väl skett genom hvad här är sagdt från stockholmsbänken. Ty mera kan väl ej sägas till skolans beröm i sådant afseende. Men derom gäller ju icke saken. Skolan må vara huru bra som helst, herr Hedin må berömma den, huru han tycker; men derom är tydligen icke fråga. Här är fråga om pengar blott, och huru man skall ordna skolan i det afseendet. Och det vågar jag säga, om herrarne än äro mycket lärde och kunnige män och äfven professorer somlige, så kan det hända, att I icke alle ären finansierer.

Jag förundrade mig en lång stund öfver herr Hedins anförande i denna fråga. Han sade bland annat, att vi här icke binda händerna i något fall, och ville visa, att det är rent af orimligt att påstå något sådant. Men det är det vi göra, min gode herr Hedin. Vi binda händerna för 40 år. Och jag skulle vilja hemställa till herr Hedin: om det vore fråga om att stifta en lag, som ej finge ändras på 40 år, hvad skulle herr Hedin säga om det? Jag tror bestämdt, att han skulle vara missnöjd med det och ej gå in derpå. — Han säger vidare: om vi besluta annorlunda, skulle han utropa: nu är sinnelaget förändradt; kasta bort alla reformtankar! Ja, vill herr Hedin göra det, är ett sätt att bifalla Kongl. Maj:ts proposition; ty på de 40 åren kan ej Riksdagen inverka något på denna skola. Är det skäligt, att Riksdagen beslutar en sådan åtgärd, som kommande riksdagar icke på 40 år kunna göra ändring i? Ty om direktionen upptagit dessa lån och utfärdat förbindelse till Stockholms stad att återbetala medlen på 40 år, kan en kommande riksdag då ändra den vidtagna åtgärden? Det är omöjligt. Direktionen pekar på Riksdagens beslut och säger; vi hafva genom det beslutet blifvit berättigade att upptaga lånet; nu måste det fortgå i 40 år. I kunnen ej rubba hvad en gång är beslutet och som gäller tredje mans rätt. Man vill här förleda till en orimlig ekonomisk åtgärd, och det är ingenting annat vi vända oss emot. Vi vilja ej bestrida skolans nytta och behöflighet. Men man har föreslagit ett sätt och en form att anskaffa medel, som är det våldligaste jag känner. Kunna herrarne uppgifva något exempel på, att Riksdagen beslutit en dylik åtgärd och på det sättet så att säga skapat en magt i staten? Jag tror, att det icke är möjligt att göra på detta sätt, om vi vilja bevara våra efterkommandes rätt att något reformera. I detta fall binda vi händerna på kommande riksdagar. Så blefve det för de

40 åren. Och hvad hände sedan? Jo, sedan kan det hända mycket mera öfverraskande. Det står ej ett ord om, hvem som eger skolan sedan. Jag vet, att herrarne svara: naturligtvis staten. Men är det så naturligt? Då direktionen har betalat lånet, hemställer jag, om ej direktionen kan återopa det och säga med skäl: nu ha vi betalat lånet, vi ha lika rätt till skolan som någon annan och kanske mera än staten. Skall man gå till väga på ett sätt, som leder dit?

Herr Hedin nämnde, att vi byggt kaserner och kastat bort mycket penningar derpå. Ja, det är nog rätt. Men äro vi öfverens, att denna skola skall finnas, kan jag ej se, att staten är så fattig, att den behöfver låna af Stockholms stad 220,000 kronor och anslå ytterligare allenast 55,000 kronor. Hafva vi byggt på andra håll, kunna vi väl bygga också här, men ej på detta besynnerliga sätt. Jag tror ej, att vi skola förvärfva mycket erkännande af våra efterkommande, om vi på det föreslagna sättet binda deras handlingsfrihet. Det är just från den ekonomiska sidan, vi å vår sida sett saken, och från den synpunkten anser jag, att denna kammare skulle fatta ett ytterst principvädligt beslut, om den beslutar att förfara på berörda sätt.

Jag kan icke heller förstå, att kammaren fattar något för skolan farligt beslut, om den afböjer det förslag, som nu föreligger. Kommer en utredning, och erkänner Riksdagen, att skolan är behöfelig, är det alldeles klart, att Riksdagen bör anvisa medel utan att dervid tillvägagå på detta besynnerliga sätt. Jag är öfvertygad, att Riksdagen då icke skall vägra ett sådant anslag, om framställning derom göres i den form, den bör göras.

Men en sak till, om man skall tala om skolan! Ingen säger: vi behöfva den. Det har talats om barnen, som måste vara der, 2 à 300 elever, men ingen har sagt, att skolan behöfves. Stockholms stad säger: vi ha byggt så många elementar- och folkskolehus, att vi ha öfver 1,000 platser i skolorna, som stå tomma. Då kan ej denna skola behöfvas i det hänseendet. Kan man då säga, att Riksdagen har större behof deraf, böra vi få särskildt betänka den saken. Men, mine herrar, vi få också tänka på den omständigheten, att denna skola tillkommit på en tid, då elementarbildningen ej stod så högt. Då var det gifvet, att Rikets Ständer ville försöka på detta sätt. Men nu har detta pågått i öfver 70 år, och kan man ej säga, att reformsträfvandena te sig annorlunda nu än då? Nu finnas elementarläroverk öfverallt i landet. Nu ha vi en tidningspress, som ej fans då, och årligen återkommande riksdagar, der det ju flödar strömmar af motioner i detta ämne. Det kan då ej vara brist på tankar om reformer i skolväsendet. Är det då rimligt att i eu sådau, rörlig, af reformsträfvanden uppfylld tid binda ett läroverk för 40 år, under hvilken tid Riksdagen ej skall hafva rättighet att göra något åt detsamma. Jag förstår mig ej på reformer, om det skall vara reform. Nej, jag tror, att vi ej böra

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

binda oss, utan att kommande Riksdagar och den uppfattning, som då kan gälla, få hafva sitt ord med i denna fråga. Faran för, att ett motsatt förhållande skall komma till stånd, är det vådligaste i hela saken. Derfor bör man väl ock se den från denna synpunkt.

Om det än vore sant, som här säges, att denna skola ådagalagt så stor duglighet och bidragit så ofantligt mycket till reformer, hvad är i vår tid i allmänhet ett antal af 2-, 300 elever mot den stora mängd, som studerar öfverallt i landet? Det är ju ett fåtal. Och är det så, att det i Stockholm finnes några familjefäder eller målsmän för gossar, som anse denna skola hafva så orimliga företräden, får man taga saken i betraktande, då fullständig utredning kommer från Kongl. Maj:t.

Nu har man, som jag tycker, icke beaktat en annan omständighet. Man har framhållit som aldeles gifvet, att, om skolan får fortgå och får de elevavgifter, som här äro afsedda, skolan skall kunna betala dessa 5,500 kronor årligen. Men här ha herrarne kanske icke hört, att den förmånliga staten för skolan beror just på, att Stockholms stad för närvarande bidrager med 9,000 kronor, *frivilligt*, till skolan. Dessa 9,000 kan Stockholms stad när som helst draga in från skolan. Om den gör det, hemställer jag, om skolan har den ekonomiska tillgång, att den kan betala de 5,500 kronorna. Det beror således på Stockholms stad, om skolan skall förmå det. Eller har Stockholms stad för framtiden garanterat skolan erforderlig inkomst? Nej, det har den visst icke. Jag har i min hand en handling, som vissar detta. Jag vet, att det kommer en invändning, att det gäller hyresbidrag till lärarne. Men hvad jag sagt är icke mindre giltigt därför. Ty det är klart, att, om en lärare skall bo i Stockholm, han vill ha samma hyresavgift i denna som i statens öfriga skolor. Derfor tror jag, att äfven på detta område förhållandena synas sådana, att man icke kan säga, att frågan är utredd.

Och finnes här den ringaste utredning om skolans behöflighet? Det kan icke alls visas här i den kongl. propositionen. Den saken är aldeles förbigången. Den ekonomiska frågan är ej heller fullt utredd i syfte jag antydde. Och det farligaste är, att man binder kommande Riksdagar och gifver denna skola en sådan magt, att våra efterkommande ej kunna rubba den.

Herrarne säga, att det vore förfärligt, om Riksdagen afsloge det föreliggande förslaget. Hvad låge det för förfärligt deri? Kan ej en kommande Riksdag upptaga frågan igen och lösa den? Icke har man derigenom omintetgjort alla de granna sakerna, herr Hedin talade om i fråga om denna skola. Den får fortgå, lefva och hafva sin varelse, som man säger. Men det gäller nu här att ordna det ekonomiska. Det är ej annat, som är i fråga. Vi hafva ej att yttra oss om läroplan och skolans undervisningsförmåga, utan blott i fråga om byggande af lokal. Och i fråga derom vill jag ytterligare hemställa, om det ej är väl dyrt att behålla en sådan tomt

midt inne i staden. Den är dessutom, efter hvad jag hört många personer uttala, ej riktigt lämplig för en skollokal. Ty den ligger ju uppe vid det mycket besökta affärstorget Hötorget, och der äro rådande vissa förhållanden, som icke anses vara så synnerligen lämpliga i sanitärt hänseende. Skulle man ej kunna få lämpligare lokal, som ej vore så dyr som denna? Det är ej småsummor det är fråga om, då tomten kostar 428,000 kronor. Skulle man så anse, att något värde ligger i byggnaderna, blir det ju ganska betydande belopp.

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

Men detta må nu lemnas å sido; här gäller, att huru vi än ordna frågan, vi må göra det så, som med alla andra frågor, att Riksdagen kan bibehålla sitt inflytande och få bestämma, om den vill behålla skolan, som den är, eller förändra den eller låta den upphöra, och Riksdagen ej blir bunden för så lång framtid, som här är i fråga! På nu anförda grunder har jag hyst betänkligheter att bifalla Kongl. Maj:ts proposition. Dessa betänkligheter kan jag ej häfva. Och låtom oss ej fatta ett sådant beslut, att våra efterkommande skola deröfver uttala klander och derom mena, att vi handlat oförsigtigt och på ett sätt, som ej varit välbetänkt!

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr *Petersson* i Boestad instämde häruti.

Herr *Themptander* yttrade: Efter de många och värderika anföranden, som här blifvit hållna till förmån för Kongl. Maj:ts proposition, kan för mig icke vara mycket öfrigt att nu vid detta tillfälle tillägga. Jag kan emellertid icke underlåta att bemöta några egendomliga skäl, som anförts af några talare. Jag vill dervid först erinra om den besynnerliga kretsgång i bevisföringen, som gjort sig gällande från Riksdagens — speciellt statsutskottets — sida, när det gällt att bjuda skäl för afslag å de många olika försöken till lösning af denna fråga, som under tidernas lopp framstälts. Man har från de mest skilda synpunkter hemtat sina skäl, och man har icke ens funnit sig hindrad att understundom binda ihop tvenne bevisföringar, som utgått från hvarandra alldeles motsatta synpunkter, i tanke att man derigenom skulle få en så mycket starkare ställning.

Så är nu verkligen förhållandet med statsutskottets här föreliggande utlåtande. Ty der hänvisas till hvad Riksdagen och statsutskottet år 1894 anförde i denna fråga. Men då intog Riksdagens statsutskott alldeles icke samma ställning till frågan som nu, ty då förklarade statsutskottet, att det ingalunda förbisåg betydelsen af en profskola på elementarundervisningens område, men ansåg, att från kommunens sida borde för denna profskola lemnas samma prestation som i afseende på andra allmänna läroverk, nemligen att kommunen skulle bygga skolhusen. Nu återigen, när man vunuit medverkan från kommunen för detta ändamål, säger utskottet: »nu skola vi

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

först undersöka, om här behöfs någon profskola». Detta är något, som 1894 års statsutskott icke satte i fråga, under det att nu återigen samma statsutskott två år efteråt anser, att den frågan skall först göras till föremål för undersökning. Med afseende å denna undersökning ber jag då få hemställa till kammaren, huruvida det är någon, som tror, att resultatet af en sådan undersökning skulle bli en förklaring, att någon profskola icke är behöflig. Jag eger ju icke de pedagogiska insigter, att jag i den saken kan afgifva ett omdöme, som är förtjent af något värde, men då jag hört skolmän af eljest mycket skiljaktiga uppfattningar enas om den mening, att en profskola är behöflig, så, och då den utredning, man äsyftar att vinna, väl skulle utföras genom sakkunnige män — ty på några andras omdöme i frågan lär föga vara skäl att bygga — hemställer jag till herrarne, huruvida en sådan utredning, verkställd af sakkunnige, kan vara behöflig, då den rimligtvis icke kan leda till annat än ett förnyadt uttalande af samma mening, hvartill våra skolmän städse anslutit sig, nemligen att en profskola är af behöfvat påkallad. Jag kan icke finna annat än att hela detta tal om utredning endast är ett förnyadt försök att ytterligare undanskjuta denna frågas lösning. Det är redan så tydligt ådagalagdt af en ärad talare på denna bänk, att en profskola på undervisningens område måste vara någonting, som hvar och en person med någon insigt i dessa förhållanden icke kan undgå att klarligen finna vara i högsta grad påkallad. Det är ju ock alldeles gifvet, att på undervisningens område, därför att dithörande frågor ligga oss alla om hjertat — kärleken till våra barn, kärleken till bildning och kunskaper göra nemligen att man i vida kretsar egnar sitt varmaste intresse åt frågor, som falla inom undervisningens område — det är därför, säger jag, helt naturligt, att på detta område uppstå så många skiljaktiga meningar; man talar ju om »så många hufvuden, så många meningar», och detta gör sig naturligtvis i hög grad gällande på ett sådant område som undervisningens. Nåväl, dessa många skiftande meningar lära väl behöfva sofras; det kan väl icke vara meningen att i allmänna skolstadgan, som skall vinna tillämpning för alla läroverken, inskrifva hvarje hugskott, som väckes, hvarje nytt förslag, som för ögonblicket kan vinna anslutning af dem, som i dessa frågor hafva att säga sitt ord. Är det icke då alldeles tydligt, att man före det definitiva antagandet af dessa olika förslag, som kunna framställas, bör ha ett läroverk, der man just anställer försök och der man experimenterar med de nya förslagen? Följden af försöksverksamheten vid denna skola har ock varit den, att en mängd reformer, hvilka sedermera blifvit antagna vid allmänna läroverken, der undergått ett förberedande stadium; följden har också i vissa fall kunnat blifva den, att vid pröfning af andra nya förslag man funnit, att på den vägen ingen förbättring kunnat åstadkommas, och därför öfvergifvit försöken. Det tillhör nemligen en försöksskolas natur, att man i vissa fall måste komma till erfarenhet om otill-

lämpligheten af väckta förslag. Nu säger man också, att det dock en gång bör vara slut med detta experimenterande. Nej, mine herrar! Det hoppas jag, i likhet med hvad här förut yttrats, att den tid af ligkiltighet aldrig måtte inträda, då svenska folket och Riksdagen icke vilja utveckla undervisningsväsendet så, att det ständigt följer med sin tid. Allt detta gör, att för mig såsom lekman det synes själfklart, att en profskola alltid blir behöflig, och denna min uppfattning har för öfrigt, som jag sagt, sitt förnämsta stöd i de åsigter rörande saken, som uttalats af de verkliga sakkunnige.

Här har utaf en ärad talare på norrköpingsbänken uttalats den betänkligheten, att man genom antagande af förslaget skulle binda sig. Jag känner igen i detta hans uttalande något, som vidlåder oss jurister, nemligen att vi stundom ställa oss på så utpregladt formalistisk ståndpunkt, att vi derigenom, om icke omöjliggöra, så åtminstone försvåra åtskilliga praktiska och goda sakers framgång. Jag kan icke förstå den farhåga, han i detta fall uttalade, om att man skulle binda sig gent emot Stockholms kommun på ett sätt, som skulle kunna innebära några betänkligheter. Jag vädjar då till den ärade talaren, huruvida han med sin uppfattning någonsin skulle kunna vara med om att tillstyrka en stadskommun att bygga ett läroverkshus, såsom vi veta att den är skyldig göra, derest den vill ha ett läroverk. Ty det är ju ingenting, som formelt hindrar Riksdagen att, dagen efter det läroverkshuset står färdigt, helt enkelt draga in det läroverket, och huset får då stå der obegagnadt. Att något sådant verkligen skulle vara att befara, tror dock ingen. Nej, det finnes skäl, som väga tyngre än dylika formella skäl, det finnes en tidsförhållandenas magt, som gör sig gällande i sådana fall, och hvilken verkar vida kraftigare än formella rättigheters begagnande till det yttersta. Hos Stockholms stad finnes säkerligen icke någon den ringaste tanke på att staden skulle äfventyra något i den riktning, den ärade talaren antydde.

Att man för öfrigt skulle, såsom en ärad talare på kalmarbänken yttrade, binda sig så, att man omöjliggjorde alla reformer, såsom han sade, det kan jag ännu mindre förstå. Ty det är ju just meningen att i denna skola göra försök med reformer på undervisningens område, så att i det afseendet lär väl ingen hafva för afsigt att binda sig.

Samme ärade talare på kalmarbänken sade, att det skulle vara så onaturligt, att man toge kommunen till hjälp; behöfdes denna skola, sade han, så må vi bygga den själfva. Samme talare var med om frågan äfven år 1894 och förklarade då, att han insåg betydelsen af en profskola, men att han ansåg, det Stockholms kommun skulle bygga skolhuset. Nu säger denne talare sig vara tveksam, huruvida någon skola behöfs, men skulle så befinnas, så anser han det vara staten, som skall bygga skolhuset. För min del har jag verkligen litet svårt att finna sammanhanget mellan de der båda resonnementen.

Ang. tillbyggnad af nya elementar-skolans hus.
(Forts.)

*Ang. tillbygg-
nad af nya
elementar-
skolans hus.
(Forts.)*

Det har vidare af en annan talare på kalmarbänken sagts, att det här förslaget vore så krångligt, att han hoppades, det staten af den orsaken icke ville vara med om saken. Jag kan icke finna något det allra minsta krångel i detta; kommunen har lemnat sin medverkan i form af ett lån under vilkor att den af skolans direktion årligen erhåller ett visst belopp, som direktionen kan af skolans medel prestera, såsom återbetalning, och staten lemnar ett direkt anslag af 55,000 kronor, hvarmed staten är hela saken qvitt. Det kan då icke anses synnerligen inveckladt: ha vi icke varit med om krångligare arrangement än det, så vore vi verkligen att lyckönska.

Vidare har uttalats en betänklighet med afseende på att man icke gjort klart för sig, hvem som skulle bli egare till skolan. Äfven den saken anser jag dock vara så klar, att jag icke kan förstå ovissheten derutinnan. Staten eger tomt, staten eger det nuvarande huset, till detta gör man en tillbyggnad, och för detta ändamål ger Stockholms stad ett lån. Men jag har ännu aldrig hört omtalas, att man genom att ge ett lån för byggande af ett hus blir egare till fastigheten. Den ärade talare, som framstälde dessa dubier, har så riklig erfarenhet om och så mycken insigt i dylika förhållanden, att det för honom bör vara alldeles uppenbart, att icke kan eganderätten till det tillbyggda huset öfvergå till Stockholms stad, därför att den eger ett lån dertill.

Men, sade han, det vore möjligt, att skolans direktion kunde bli egare till huset. Detta är dock någonting, som direktionen — det kan jag i egenskap af dess ordförande försäkra herrarne — aldrig drömt om. Ty skolans direktion anser sig visserligen icke vara en stat i staten, utan, liksom alla andra embetsverk och öfriga af Kongl. Maj:t tillsatta styrelser, har den endast att enligt gifna reglementen handhafva en viss förvaltning. Skoldirektionen eger således ingenting af fastigheten, utan denna är för närvarande statens och blir i sin tillbyggda form likväl statens, så det finnes icke det ringaste fog till någon anmärkning i detta afseende.

Ja, här kunde vara mycket att säga, men det är redan så mycket sagdt i denna fråga, att jag icke vill vara utförligare. Jag ber dock att få vädja till kammaren och lägga kammaren på hjertat, huruvida det kan vara skäl att vidare förlänga det verkliga oeffter-rättlighetsstillstånd, som nu eger rum i detta fall. Vi skola dock komma i håg, att detta är en skola, för hvilkens lokaler staten i närvarande stund bär ansvaret, och att det icke finnes något motstycke af så usel beskaffenhet att söka i något annat läroverkshus. Kan det vara staten värdigt, när man nu ansett det lämpligt att anordna en profskola, för hvilken staten hittills ensam bekostat lokal, kan det då vara staten värdigt, att denna dess skola skall vara af den dåliga beskaffenhet, som här blifvit upplyst? Det är väl icke meningen med denna profskola att profva, huru långt lärare och lärjungar, som der arbeta, tåla vid dåliga lokaler och förskämd luft, utan tvärtom skulle jag snarare vilja anse denna skolas upp-

gift vara att tjena till föredöme för andra läroverk med afseende å lokaler. Nu har förhållandet blifvit det motsatta, och när det nu är fråga om att komma ifrån hela denna sak för ett anslag af 55,000 kronor, så, med allt erkännande utaf rigtigheten af den sparsamhetsgrundsats, som i allmänhet gör sig gällande inom denna kammare, hemställer jag till eder, mine herrar, huruvida dessa 55,000 kronor verkligen icke måste auses vara en *synnerligen billig* utgift för att vinna det mål, som här är afsedt, och för att komma ifrån denna fråga, som nu så länge debatterats samt hvilken statsutskottet, att döma af dess motivering, tyckes vilja ha igen ännu en gång. Jag frågar herrarne, om verkligen någon af eder tror det vara den minsta utsigt för att, när herrarne få tillbaka frågan med den här såsom önskvärd framhållna utredningen, resultatet kan bli något annat, än att man å nyo får taga i öfvervägande en form för att anskaffa medel till ett nytt skolhus. Sannerligen då frågan lär kunna lösas för billigare pris, än som nu erbjudes, och det är därför, som jag vågar hoppas, att kammaren nu ändtligen måtte skilja sig från den här frågan genom att anvisa det af Kongl. Maj:t begärda beloppet, hvarom jag på det bevekligaste härmed hos kammaren anhåller.

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

I detta yttrande instämde herrar *Odhner, von Krusenstjerna, Hammarlund, Gustaf Ericsson* från Stockholm, *friherre Lagerbring, Ramstedt, Swartling, Eklund* från Norrköping, *Falk, Darin, Hahn, Persson* från Arboga, *Wijkander, Nyström* och *Alsterlund*.

Vidare anförde:

Herr Danielson: Endast några få ord! Det förundrar mig icke, att samtliga herrar skolmän i kammaren instämma i sådana yttranden som den siste talarens. Men när han ville beskylla mig för att i år hafva uttalat en annan uppfattning än den jag hade 1894, så vill jag deremot inlägga en bestämd gensaga. Ty jag framhöll då, att det vore billigt, att kommunen bidroge något, och hade den kommit med ett sådant aubud, som den vill hafva från staten, så skulle jag kunna varit med om förslaget, åtminstone är det mycket möjligt. Om Stockholms kommun velat lemna 55,000 kronor, så skulle jag verkligen kanske hafva varit med om att staten anvisat återstoden, men att staten, på det sätt uu är föreslaget, lånar af en enskild kommun, anser jag — såsom den siste talaren yttrade i ett annat afseende — icke vara staten värdigt, ty så fattig är icke staten, att den behöfver göra på det sättet. Jag vill därför tillbaka-visa den beskyllning, som den siste talaren rigtade mot mig.

Vidare har det talats om lokalernas dåliga beskaffenhet, och den siste talaren sökte göra dem ännu sämre, än hvad andre talare gjort dem, så att nu måtte det väl vara ådagalagdt, att de äro odugliga. Men vi hafva läst i handlingarna, att om elevantalet inskränkte sig

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus. till 200, så skulle de icke vara otillräckliga. Kunde man då icke gifva sig till tåls ett par år, till dess man får frågan tillbaka igen och under tiden hålla elevantalet nere vid 200?

(Forts.)

Nu sade den siste talaren, att frågan har kommit in i en kretsgång. Ja, icke är det Riksdagen, som är skuld till denna kretsgång, utan lika mycket de, som stå i spetsen för skolan, som kommit med frågan outredd och utan belysning från alla synpunkter.

Det sades, att direktionen naturligtvis icke skulle kunna göra anspråk på eganderätten till skolan, men det är väl icke så säkert. Ty det är direktionen, som betalt den, och på samma gång, som direktionen inlöser sin skuldsedel från Stockholms stad, så kan fråga uppstå, huruvida icke skolans direktion kan göra anspråk på att återfå hvad som insatts genom afbetalningar med terminsafgifter m. m. Den saken är alltså icke så klar, som herr Themptander förmenade. Och för resten veta vi, att då herrar jurister gerna vilja någonting, så söka de, så godt de kunna, att advocera sig till det.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr von Friesen: Jag beklagar, att den ärade ledamot af statsutskottet ifrån denna kammare, hvilken jemte mig har reserverat sig i denna punkt, är af sjukdom förhindrad att i afton vara här närvarande, och jag är säker på, att han sjelf beklagar det ännu mera än jag. Denna omständighet gör emellertid, att jag nu måste ännu en gång uppträda och taga kammarens tid i anspråk.

Jag gör det särskildt därför, att här åtskilliga betänkligheter blifvit framhållna i det hänseende, att, om reservationen eller Kongl. Maj:ts proposition bifalles, Riksdagen sedermera icke skulle hafva fria händer i denna fråga. För min del tror jag icke, att det har varit Stockholms stadsfullmäktiges mening vid formuleringen af sina vilkor att på något sätt binda Riksdagen i detta afseende. För att emellertid allt tvifvel af nyssnämnd art må upphöra, så skall jag, herr talmän, be att få göra följande förändring i det af mig förut gjorda yrkandet. I reservationen — sid. 175 i betänkandet — heter det: »att Riksdagen må dels medgifva, att för tillbyggnad af nya elementarskolans hus må upplåtas» etc. Jag föreslår nu, att der må inflickas följande ord, hvilka förut endast stå i motiveringen: »att Riksdagen, under förutsättning att härigenom icke för staten medföres ny eller ökad förpligtelse beträffande uppehållet af ifrågasvarande skola, må dels medgifva» o. s. v. såsom här förut står. Detta tillägg anser jag icke vara på något sätt stridande mot de vilkor, som af Stockholms kommun äro uppställda, och jag anser också, att härigenom de tvifvel böra vara häfda, som i detta afseende under diskussionen blifvit uttalade.

Slutligen ber jag att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att detta är en fråga, der utan tvifvel gemensam omröstning icke kan ega rum, eftersom det i första punkten är fråga om medgifvande af en tomtupplåtelse. Under sådana förhållanden torde kammaren icke

undra på, om jag är något enträgen, då jag nu ytterligare yrkar bifall till reservationen med den af mig gjorda förändringen.

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

Herr Zetterstrand: Om Riksdagen skulle komma att biträda det af herr von Friesen nu framställda förslaget, så torde kammaren finna, att de af mig förut uttalade betänkligheterna äro i allo häfda, och jag får därför på det bestämdaste och ifrigaste yrka bifall till det af herr von Friesen framställda förslaget. I sammanhang dermed tillåter jag mig hemställa, att de herrar, som i likhet med mig hyst betänkligheter endast i det afseende, som af mig antydts, måtte för-ena sig med mig i detta yrkande.

Jag får alltså yrka bifall till det af herr von Friesen framställda yrkandet.

Herr Lasse Jönsson: Det må vara, att förslaget något förbättrats genom det tillägg, hvarom herr von Friesen framställde yrkande, men jag tviflar ändå på, att deri ligger någon garanti för begränsningen af de skyldigheter, som staten skulle åtaga sig. Det må talas huru mycket som helst om att kostnadsförslag äro upp-gjorda, så har man många gånger förut sett, att det icke brukar stanna vid den beräknade kostnaden. Och huru varmt här än talats om betydelsen af denna skola och dess verksamhet, så kau det dock icke förnekas, att detta är ett nytt trassel mellan Stockholms stad och staten, ett trassel, som icke alls är af behofvet påkalladt.

Hade det varit så, som 1894 års Riksdag begärde — hvilket äfven en af talarne på stockholmsbänken ville antyda — att Stockholms kommun hade gjort uppoffringar, och detta varit reella upp-offringar och icke endast skenbara, då hade förhållandet varit ett annat. Men de medgifvanden, som Stockholms stad här satt i fråga, det är alltför obetydligt, de kunna icke kallas uppoffringar, utan de syfta snarare derhän att gifva Stockholms stad magt öfver denna skola i 40 år.

Det är i synnerhet detta, vi velat betacka oss för, och yrkar jag därför fortfarande bifall till utskottets förslag.

Herr Themptander: Ehuru jag för min del anser det af herr von Friesen gjorda tillägget icke vara behöfligt, kan jag å andra sidan icke deremot göra någon erinran. Sjelfva tanken, som uttalas i detta tillägg, återfinnes redan i den motivering, herrar reservanter använt, och det är således endast ett ytterligare preciserande af saken, om man låter inflyta i sjelfva beslutet det uttalande, som innefattas i herr von Friesens yrkaude, hvilket äfven jag för min del därför biträder.

Herr Petersson i Runtorp: Det tillägg, som herr von Friesen föreslog, finner jag icke alls häfva de betänkligheter, som uttalats i frågan, och i alla fall står den saken kvar, att Riksdagen förbundet

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

sig att till Stockholms stad upplåta ett hus, hvori utrymme finnes för 300 elever, och att denna upplåtelse skett för 40 år, och jag tycker, att detta är en förbindelse, som staten icke bör åtaga sig.

Dessutom är det icke nog med de 55,000 kronorna, som Riksdagen skulle släppa till, utan det medföljer äfven den stora tomt, som skulle få disponeras, och hvars värde jag visserligen ej kan precis uppgifva, men som jag tror uppgår till nära en half million kronor. Det är således icke endast ett anslag, som Riksdagen lemna, utan äfven denna stora tomt. Staden behöfver icke hela tomtens till skolan, men hvad den skall göra med den återstående delen bör först utredas. Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Herrarne behöfva icke vara oroliga, jag skall icke blifva mångordig. Allt hvad som efter mitt förmenande kan sägas till förmån för Kongl. Maj:ts proposition är sagdt. Jag vill blott och bart framhålla, att hela den tid, som detta ärende har behandlats, har Kongl. Maj:t allt jemt sträfvat att, när det mött så många svårigheter vid hvarje nytt försök, så mycket som möjligt följa Riksdagens uttalade önskningar och särskildt denna kammares, och jag är öfvertygad om, att hvar och en, som en gång kommer att studera denna frågas historia, skall erkänna, att Kongl. Maj:t gjort, hvad Kongl. Maj:t har kunnat göra för att gå Riksdagens åsichter till mötes. Det är till evidens bevisadt, att någonting här måste göras, så vida nya elementarskolan skall kunna fortsätta sin verksamhet. Det är också visadt, att nya elementarskolan gjort en väsentlig och värdefull insats uti de sträfvanden, som i vårt land göras för att främja vårt undervisningsväsen. Jag vågar slutligen påstå, att ett billigare och för närvarande ändamålsenligare sätt att få denna fråga ur världen gifves icke än att antaga reservanternas nu gjorda, med Kongl. Maj:ts proposition i det närmaste öfverensstämmande förslag.

Herr Danielson: Jag får lof att säga herrarne, och herrarne finna det nog lika väl som jag, att det af herr von Friesen gjorda tillägget är helt och hållet värdelöst i det syfte, som vi afsett, ty frågans ekonomiska del blir ju precis densamma.

Hvad angår herr statsrådets antydan, att Kongl. Maj:t gjort, hvad Kongl. Maj:t för sin del ansett riktigt, så vill jag säga, att det ju icke är någon, som klandrat det, men huru många gånger det inträffar, att man får till behandling en fråga, som är af den beskaffenhet, att den flere gånger vexelvis pröfvas af Kongl. Maj:t och Riksdagen, innan man kommer till något beslut, det veta herrarne lika väl som jag. Jag kan för öfrigt icke erkänna att detta är en så brådskande sak, att vi ej kunna gifva oss till tåls ett par år.

Som sagdt, jag anser herr von Friesens yrkande värdelöst i det afseende, jag antydde.

Herr von Frisen: Jag ber dock att få fästa uppmärksamheten vid att den talare, som först framställde anmärkningen mot reservationen, nemligen en representant från Norrköping, har förklarar — och han är jurist — att det af mig föreslagna tillägget är fullt tillfredsställande.

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

Herr Danielson: Jag tror, att talaren på norrköpingsbänken tog det af herr von Friesen föreslagna tillägget litet för lätt, och jag är öfvertygad om att, om han granskar det närmare, han i likhet med mig skall finna, att det icke har någon betydelse.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan, *dels* på afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning oförändrad och *dels* på afslag af utskottets hemställan och bifall till det af herr von Friesen framställda förslag; och fann herr talmannen den senare propositionen vara besvarad med öfvervägande ja. Votering blef likväl begärd och företogs, sedan till kontraproposition antagits yrkandet om bifall till utskottets hemställan, enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som, med afslag å hvad statsutskottet hemställt i 56:te punkten af förevarande utlåtande n:o 9, bifaller det af herr von Friesen under öfverläggningen framställda förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets nämnda hemställan.

Omröstningen utföll med 124 ja mot 91 nej; hvadan kammarens beslut utfallit i enlighet med ja-propositionens inuehåll.

Punkterna 57—90.

Biföllos.

Punkten 91.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att till understöd, på de i statsrådsprotokollet öfver eklestiasitikärenden för den 13 januari 1896 angifna vilkor, åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna *föreläsningsskurser för arbetsklassen*, bevilja ett extra anslag af 30,000 kronor.

Ang. anslag till föreläsningsskurser för arbetsklassen.

*Ang. anslag
till föreläs-
ningskurser
för arbets-
klassen.
(Forts.)*

I anledning af denna Kongl. Maj:ts framställning hade af herr A. Aulin m. fl. uti en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 91) föreslagits, att Riksdagen måtte för år 1897 till anordnande af föreläsningskurser för arbetsklassen höja det af Kongl. Maj:t äskade anslaget från 30,000 till 50,000 kronor.

Utskottet hemställde:

att Riksdagen, med afslag å den af herr Aulin m. fl. i ämnet väckta motionen, måtte bifalla Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr Aulin: Herr talman! I den motion, som nu till afgörande föreligger, hafva jemte mig fem af kammarens ledamöter hemställt, att det af Kongl. Maj:t begärda anslaget till föreläsningskurser för arbetsklassen måtte höjas från 30,000 till 50,000 kronor. Utskottet har vid sitt afstyrkande endast med hänvisning till motionen anført, »att motionärerna icke förebragt giltiga skäl för att för närvarande bifalla den af dem ifrågasatta ytterligare ökningen i anslaget». I motsats till utskottets påstående vågar jag deremot säga, att motionärerna hafva med temligen stor klarhet bevisat, att det nuvarande anslaget under en längre följd af år varit för ändamålet alldeles otillräckligt.

I motionen finnes intagen en resumé öfver huru detta af Riksdagen beviljade anslag under åren 1895 och 1896 blifvit fördeladt. Af denna resumé framgår, att under 1895 hafva tjugusju arbetareinstitut och dermed jemförliga inrättningar erhållit del af anslaget. Under 1896 har antalet växt med 8, således tillsammans 34 stycken. Om man ser efter, huru det blef möjligt, att dessa 8 föreningar under 1896 kunde erhålla något anslag, så finner man, att det tillgått på så sätt, att alla de större arbetareinstituten och dermed jemförliga austalter ha fått sina anslag i större eller mindre grad förminskade och afknappade. Jag vill i det hänseendet blott fästa uppmärksamheten på arbetareinstituten i Stockholm och Norrköping, Malmö föreläsningsförening samt Göteborgs och Gefle arbetareinstitut, hvilka alla under 1896 fått sina anslag nedsatta. Bland de olika föreläsningsföreningar, hvilka erhållit del af anslaget, vill jag som exempel särskildt nämna en, som för 1896 fått 450 kronor; denna är kristliga föreningen af unge män här i Stockholm.

Betänker man vidare, hvilken stor anslutning, denna kraftiga förening med all rätt fått öfver hela Sveriges rike, är det tydligt, att dessa föreningar i rikets olika delar tid efter annan skola komma med berättigade anspråk på bidrag, just på grund af att föreningen i Stockholm redan fått anslag. Vidare är under bildning eu stor del nya arbetareinstitut, som säkerligen också komma att göra sina anspråk gällande.

I den oftanämnda resumén finnas dessutom två saker att taga vara på, nemligen att det är en förening i Kils församling, som fått ett anslag af 100 kronor, och en i Ingelstorps församling, som fått ett anslag af 25 kronor.

Om anslagen fördelas i så knappa poster, som i dessa fall egt rum, tror jag med säkerhet, att de icke kunna lända till den allra ringaste nytta. Ty hvad skall man kunna få för ordnad verksamhet vid föreläsningarna med anslag af 25 kronor, eller låt oss gå ända till 100 kronor. Det är just icke mer än hvad som behöfves för att betala ett eller annat tillfälligt föredrag i något ämne.

När regering och Riksdag bestämt, att här i fråga varande föreläsningar för arbetarne skola anordnas »regelbundet, i väl afpassade kurser och med lämpliga lärarekrafter samt tillräckligt och passande undervisningsmaterial», tyckes det, att man ställer ganska stora fordringar på dessa kurser. Vi veta också, som redan är nämndt, att åtskilliga af dessa arbetareinstitut varit till ofantligt stort gagn. Dessa arbetareinstitut ha förr i världen ock haft ganska betydande anslag. Om jag icke misstar mig, har Stockholms arbetareinstitut åtnjutit ett anslag af 5,000 kronor, detta anslag har nu gått ned så långt som till 2,250 kronor, och så är också, som nyss nämndes, förhållandet med åtskilliga andra större arbetareinstitut.

Då man betänker, att dessa arbetareinstitut och andra med dem jämförliga anstalter måste anskaffa skickliga lärare och för att få behålla dem uppgöra kontrakt med dem, med ett ord reglera ekonomien med ordnad inkomst- och utgiftsstat, så måste det bereda dem stora svårigheter, när de tid efter annan se sina inkomster afknappade och förminskade på detta sätt.

Utaf hvad jag nu anfört anser jag mig ha bevisat, att det af Kongl. Maj:t begärda anslaget alldeles omöjligt kan räcka till, och då under *nuvarande* förhållanden det icke vore mer än rättvist och billigt mot den kunskapssökande svenska arbetareklassen, att den af oss framställda motionen vunne bifall, vågar jag, ehuru kanske utan resultat, men jag anser mig berättigad dertill, yrka bifall till den af mig och mina kamrater framställda motionen.

Häruti instämde herrar *Wijkander, Alsterlund, Jakob Erikson* från Stockholm, *Hedin, Gustaf Ericsson* från Stockholm, *Melin, Ahrenberg, Falk, Swarling, Zetterstrand, Lillichöök, Svensson* från Karlskrona, *Zotterman, Svensson* från Stockholm, *Liljeholm, Thor, Wallis, Nordin* i Hammerdal, *Broström, Högstedt* från Helsingborg och *Norman*.

Herr Andersson från Malmö: Herr talman, mine herrar! Huru kärt det än vore äfven för mig att få instämma med den föregående talarens yrkande, tror jag det icke lönar mödan, ty jag föreställer mig, att såväl Första Kammaren som äfven majoriteten inom denna kammare komma att antaga statsutskottets förslag, och

Ang. anslag till föreläsningkurser för arbetsklassen.
(Forts.)

Ang. anslag till föreläsningkurser för arbetsklassen.

(Forts.)

mitt yrkande kommer äfven att gå i den riktningen. Jag har dock icke endast begärt ordet för att göra ett sådant yrkande, utan äfven för att göra en liten erinran angående fördelningen utaf detta anslag.

Som vi se af förteckningen öfver nu ifrågavarande föreningar här i landet, har Stockholm icke mindre än fyra stycken, som erhållit del af detta anslag, nemligen arbetareinstitutet, arbetareföreningen, Stockholms borgarskola samt kristliga föreningen af unge män. Det är icke så, att jag på något sätt missunnar dessa föreningar eller andra, som arbeta i ett liknande syfte, det anslag de fått, men jag anser, att den sak, som man från början afsåg att främja med detta anslags beviljande, på detta sätt icke kommer att främjas så som man tänkt sig.

Den person inom denna kammare, som första gången 1883 väckte motion att ställa ett anslag till Kongl. Maj:ts disposition för att understödja föreläsningföreningar inom landet, han hade, tror jag, ett helt annat syftemål med sin framställning, och så äfven Riksdagen i dess helhet, då den beviljade detta anslag. Åtminstone har min och många tanke varit den, att med dessa föreläsningkurser, dessa instituts inrättande afsågs att draga de stora massorna tillsammans för att de på lediga stunder skulle få åhöra populära föreläsningar. Deremot hade man icke — jag säger man, ty jag tror, att många med mig resonnera på det viset — med detta anslag afsett att bevilja summor åt alla möjliga föreningar, som ha något helt annat hufvudsyftemål, men vid sidan deraf äfven tänka på att söka höja arbetarne i intellektuellt hänseende. Skulle man gå till väga på det viset, skulle hvarken det af statsutskottet föreslagna beloppet eller detta belopp många gånger om förslå.

Enligt min tanke är det klokare, att man håller sig till färre föreningar inom landet, till sådana föreningar, som i hvarje särskild stad, ort eller socken inrättats med det speciella syftemålet att hålla dylika föreläsningar för arbetare.

I det samhälle, jag har äran tillhöra, finnas många föreningar, som vid sidan af sin egentliga verksamhet äfven anordna föreläsningar för sina medlemmar, såsom Malmö arbetareförening, med ett medlemsantal på en 6- à 700 personer, Malmö industriförening, kristliga föreningen af unge män, en handtverksförening, en förening för språk och handelsvetenskap m. fl. Men menar någon, att det för alla dessa satts i fråga att göra framställning hos Kongl. Maj:t om att erhålla bidrag af detta anslag? Nej, visst icke, det har man aldrig tänkt sig.

Inom Malmö arbetareförening går man till väga på det viset, att man anslår en viss summa årligen till föreläsningföreningen, hvilken erhåller anslag af staten, och så får arbetareföreningen ett visst antal kort att utdelas bland sina medlemmar, för att sätta dem i tillfälle att bevista föreläsningarna i föreläsningföreningen under veckans lopp.

Jag tror, att det är en ren misshushållning att gå till väga i större utsträckning på sätt som hittills skett här i Stockholm. En person föreläser t. ex. här i Stockholm i kulturhistoria på arbetare-institutet, en annan i samma ämne och på samma tid på arbetare-föreningen o. s. v. I regel äro icke dessa föreläsningar mer besökta, än att de, som komma på eua stället, äfven mycket väl kunna rymmas i den andra lokalen. Det blir således en misshushållning både med lärarekrafter och med pengar. Jag har vid flera tillfällen öfvervarit dessa föreläsningar — men i de flesta fall skulle mycket väl dubbla antalet åhörare kunnat rymmas i föreläsningssalarna. Det är icke större kostnad, som behöfver utges för en föreläsare, vare sig han så föreläser för 100 eller 200 personer.

Jag har naturligtvis icke något yrkande att göra, men då jag anser det vara opraktiskt att längre fortgå på denna väg, har jag velat göra en eriran deremot. Det har icke alls varit min tanke att på något sätt klandra regeringen eller herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, men då det är min personliga uppfattning, att icke den ursprungliga meningen med detta anslags beviljande varit att understödja alla sådana föreningar inom landet, som vid sidan af sin egentliga verksamhet en eller annan gång anordna föreläsningar för sina medlemmar, så har jag velat påpeka missförhållandet. Det går icke att fortsätta på den vägen, ty inom hvart stadssamhälle finnas många olika föreningar, som anse sig lika berättigade till statsbidrag som dessa föreningar här i Stockholm, hvilka redan kommit i åtnjutande deraf.

Herr Hammarlund: Enligt mitt förmenande ha såväl i Kongl. Maj:ts proposition som i motionen anförts fullgiltiga skäl för höjning af anslaget. Men då en sådan höjning nu ifrågasättes, synes det mig lämpligast, att man höjer anslaget till ett belopp, som icke redan första året skall komma att visa sig otillräckligt.

Här föreligger efter mitt förmenande ett gifvet behof att fylla. Genom den ändring uti vilkoren, som skedde för ett par år sedan, blef det möjligt äfven för föreningar på landsbygden att blifva delaktiga af detta anslag. Af de 9 nya anstalter, som för i år erhållit anslag, äro icke mindre än 5 ifrån landsbygden.

För i år hade begärts 28,875 kronor, således nära på det belopp, som nu begärts af Kongl. Maj:t för nästa år. För att alla dessa föreningar skulle kunna få del af anslaget, har Kongl. Maj:t måst nedsätta beloppen för en del äldre föreningar. Detta vore, efter hvad Kongl. Maj:t sjelf förklarar, »så mycket mer att beklaga, som de af denna nedsättning drabbade anstalter och föreningar varit väl förtjenta af dem förut lemnade bidrag, och den nödtvungna inskränkningen i de påräknade och sedan en följd af år utgående statsunderstöden utan tvifvel verkat störande för deras arbeten».

Det är nu bekant, att dylika föreläsningföreningar äro under bildning på flera ställen i landet, såväl i städerna som icke minst

Ang. anslag till föreläsningkurser för arbetsklassen.

(Forts.)

Ang. anslag
till föreläs-
ningskurser
för arbets-
klassen.

(Forts.)

på landsbygden. Det skall då ganska säkert visa sig, att redan för år 1897 det nu af Kongl. Maj:t begärda beloppet, 30,000 kronor, skall blifva otillräckligt. En ökning synes mig således både behöflig och önskvärd. Men att på en gång höja anslaget, på sätt motionären här ifrågasatt, till 50,000 kronor torde dock vara att gå väl långt. Jag tror, att 40,000 kronor skulle vara ett väl afvägdt jemkningsbelopp, som under de närmast kommande åren skall visa sig fullt tillräckligt.

Mine herrar! Här föreligger en sak, om hvars främjande alla såväl stads- som landsrepresentanter borde kunna ena sig. Allt, som beviljas för att främja arbetareklassens upplysning, är väl användbara penningar. Genom föreläsningar, sådana som de här i frågarvarande, drages allmänheten från varietéerna och andra mindre goda nöjen, och detta synes mig vara i högsta måtto behjertansvärdt.

Jag ber att i korthet få föreslå, att beslutet så formuleras, att *Riksdagen, till understöd på de i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 13 januari 1896 angifna vilkor, åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningkurser för arbetsklassen, beviljar ett extra anslag af 40,000 kronor.*

I detta yrkande instämde herrar *Göransson, Petri, Högstedt* från Helsingborg, *Eriksson* i Elgered, *Odhner* och *Hammarström*.

Herr Petersson i Runtorp yttrade: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till utskottets förslag af det skäl, att man må kunna åtminstone för närvarande och möjligtvis någon tid framåt hålla detta anslag inom behöriga gränser. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr von Friesen: Herr talman! Ur statsutskottets synpunkt har det varit något svårt att nu föreslå ett högre belopp än det Kongl. Maj:t begärt, ty statsutskottet plägar i allmänhet icke föreslå högre belopp än sådana, som ha visat sig vara af behovet påkallade. Det högsta, som hittills blifvit af de olika anstalterna begärdt, är 28,875 kronor, och Kongl. Maj:t föreslår nu 30,000 kronor, således en summa, väl täckande det behof, som hittills gjort sig gällande. Härmed vill jag icke säga, att icke behovet i framtiden kan blifva större, och jag har icke heller något emot, om kammaren ser denna fråga ur en annan synpunkt än den, som statsutskottet, sina traditioner troget, måst välja.

Det är att märka, att detta är ett extra anslag, som beviljas år från år. Att gå så långt, som motionären har föreslagit, tror jag således icke vara fullt lämpligt. Motionären tror väl icke ens sjelf, att under år 1897 ett så stort belopp som 50,000 kronor skall komma att behövas. Men då hade man vid bifall till hans motion ett extra anslag, större än hvad som deraf komme att utgå, och hvad som blefve öfver af detta extra anslag ginge då helt en-

kelt till statsverkets besparingar; att med full afsigt så reglera saken vore ju icke praktiskt eller klokt. Det kan äfven ifrågasättas, huruvida behovet kommer att visa sig så stort, som herr Hammarlunds förslag angifver, men det är ju ändock rimligare. Jag vill för min del i detta fall icke göra något särskildt yrkande.

Hvad jag särskildt vill framhålla är, att, efter hvad jag tror, man med det år efter år i förhållande till behovet, sådant det redan visat sig, beviljade anslaget mycket lätt skulle kunna följa dessa anstalters utveckling i spåren och undvika befogade klagomål, om man ginge till väga på annat sätt, än Kongl. Maj:t hittills gjort. Mig förefaller det, att, då ansökningarne afse ett högre belopp än det beviljade anslaget, man i främsta rummet borde låta de gamla institutionerna erhålla till oförändrade belopp hvad de förut uppburit, och detta därför, att dessa institutioner ha inrättat sig på sådant sätt, att de ha svårt att sköta sig, om de icke få sina anslag oförändrade. Iakttages ett sådant förfaringssätt, tror jag, att det icke skulle vara svårt, eftersom det här är fråga om ett extra anslag, som år från år återkommer, att följa utvecklingen temligen nog i spåren, utan att något missnöje behöfde uppstå.

Ang. anslag till föreläsningsskurser för arbetsklassen.

(Forts.)

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Med afseende å den senaste talarens yttrande vill jag icke förneka att det kunde ha goda skäl för sig att låta dem, som en gång blifvit delaktiga af ett anslagsbelopp, sitta i orubbadt åtnjutande af detsamma, så länge med afseende å fullgörandet af de uppställda villkoren allt är oförändradt. Men å andra sidan har man ock ansett sig hafva skäl att, så godt man kunnat, söka fördela det belopp, som stod till buds, mellan de olika föreningar, som anmält sig. Jag vill emellertid säga, att jag pricipiellt icke har något emot det af den föregående talaren förordade tillvägagångendet, fastän man icke på förhand kan beräkna, i hvad mån en dylik grundsats kan tillämpas utan obillighet i särskilda fall.

Med anledning af hvad som yttrades af en ärad talare på malmöbänken vill jag svara, att det icke förefaller mig vara så alldeles orimligt, att i Stockholm fyra olika föreningar få del af anslaget. Jag tror dock, att det vore bättre, om de något mera arbetade tillsammans, ty derigenom blefve de i tillfälle att ordna föreläsningarne på mycket bättre sätt och kunde då få ett större anslag, som säkerligen skulle lända till mera nytta än flera mindre anslag, utdelade på olika händer. Men i detta fall har Kongl. Maj:t icke någon bestämmanderätt, utan man får taga ansökningarne sådana de komma in.

Herr Svensson från Stockholm: Herr talman, mine herrar! Då jag dels har undertecknat den af herr Aulin med flere väckta motionen, dels ock genom instämmande i hans yttrande uttalat mig för ett anslag å 50,000 kronor för nu ifrågavarande ändamål, är

Ang. anslag till föreläsningsskurser för arbetsklassen.

(Forts.)

det ju gifvet, att jag också skulle önska, att detta belopp beviljades. Emellertid har nu ett medelvägsyrkande, om jag så får säga, framkommit, ett yrkande, som kan så till vida tillfredsställa äfven mig, att det synes kunna afhjelpa åtminstone den närmaste framtidens brist. Ty jag vill nästan kalla det för en brist att behöfva draga in på redan beviljade summor, såsom nu har skett. Då jag således tror, att 40,000 kronor kunna räcka till såväl för berättigade nya anspråk som äfven för att återställa de belopp, som under fjolåret utgingo, skall jag förena mig med herr Hammarlund i det af honom framställda yrkandet.

Herr Andersson från Malmö: Då jag nyss hade ordet, yrkade jag bifall till statsutskottets hemställan. Jag ber nu endast att få tillkännagifva, att, i händelse votering begäres om herr Hammarlunds yrkande, jag kommer att rösta för detta.

Herr Göthberg: Då jag har mig bekant, att man på landsbygden allt mer börjar intressera sig för dessa föreläsningsskurser, skall jag för min del, då det nu gäller endast att bevilja anslag för ett år i sänder, be att få yrka bifall till herr Hammarlunds förslag.

Herr John Olsson: Herr talman! Då jag icke varit i tillfälle att underteckna den af herr Aulin med flere väckta motionen, ber jag att nu få tillkännagifva, att jag förenar mig med dem, som begära ett högre anslag, och för närvarande af praktiska skäl instämmer i herr Hammarlunds yrkande.

Geut emot de farhågor, som af talaren på skånebänken i hans första anförande uttalades, nemligen att, då Första Kammaren redan bifallit Kongl. Maj:ts proposition, det icke skulle löna sig, att denna kammare beviljade ett högre anslag, ber jag att få påpeka, att, om kammaren, såsom jag hoppas, beslutar sig för det högre anslaget, det mycket väl kan hända, att äfven Första Kammaren går med derom. Jag förutsätter nemligen, att Första Kammarens beslut har skett i en hastig vändning, emedan utskottet tillstyrkt Kongl. Maj:ts proposition, och icke något annat yrkande blifvit framställt. Då nu emellertid ett yrkande om anslaget förhöjning framkommit, är det mycket möjligt, att Första Kammaren vid en gemensam votering biträder detsamma.

På dessa skäl ber jag, som sagdt, att få hemställa om bifall till herr Hammarlunds yrkande.

Herr Persson i Tällberg: Då jag är lifligt intresserad för denna sak och, i likhet med hvad flere andra talare yttrat, har mig bekant, att man på flere orter liksom på den ort jag tillhör är betänkt på att anordna sådana föreläsningsskurser för arbetsklassen, och då herr von Friesen gjort det uttalandet, att anslagen till de

gamla institutionerna borde först och främst bibehållas vid de be-
lopp, som förut beviljats, samt derigenom för oss stält i utsigt
omöjligheten af att under det närmaste året få något bidrag för
detta ändamål, utgör detta för mig en så mycket större an-
ledning att hemställa om bifall till det af herr Hammarlund gjorda
yrkandet om anslagets förhöjning till 40,000 kronor.

*Ang. anslag
till föreläs-
ningskurser
för arbets-
klassen.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr tal-
mannen, enligt de gjorda yrkandena, propositioner: 1:o) på bifall
till utskottets hemställan; 2:o) på afslag derå och bifall till den i
ämnet väckta motionen; och 3:o) på bifall till det af herr Hammar-
lund under öfverläggningen framställda förslag. Herr talmannen för-
klarade sig anse den sistnämnda propositionen vara med öfver-
vägande ja besvarad; men som votering begärdes, blef, sedan till
kontraposition antagits bifall till utskottets hemställan, nu upp-
satt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande 91:a punkten af statsutskottets föreva-
rande utlåtande n:o 9 bifaller det af herr Hammarlund under öfver-
läggningen framställda förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i
denna punkt.

Voteringen utföll med 75 ja och 87 nej; i följd hvaraf utskot-
tets hemställan af kammaren bifallits.

Punkterna 92—94.

Biföllos.

Vid föredragning dernäst af *punkten 95*, angående understöd
åt räddningshemmet för drinkare vid Sans-Souci invid Upsala, be-
gärdes ordet af

*Ang. under-
stöd åt
räddnings-
hemmet för
drinkare vid
Sans-Souci
invid Upsala.*

Herr Persson i Stallerhult, som yttrade: Herr talman! Denna
summa af 2,000 kronor har beviljats till det ifrågavarande nykterhets-
sällskapet allt sedan år 1893 på vilkor, som Kongl. Maj:t egt att
bestämma. Dessa vilkor återfinnas i fjolårets statsverksproposition
och till dem hänvisas i årets statsverksproposition; de lyda på föl-
jande sätt:

Ang. understöd åt räddningshemmet för drinkare vid Sans-Souci invid Upsala.
(Forts.)

»att räddningshemmets förvaltning handhafves af en utaf Upsala läns allmänna nykterhetsförbund utsedd styrelse, som antager föreståndare för anstalten;

att anstalten står under tillsyn och kontroll af landshöfdingen i länet eller, om han anser sig dertill förhindrad, af en utaf eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande förordnad inspektor;

att de i anstalten intagna sjukas vård öfvervakas af legitimerad läkare; samt

att till medicinalstyrelsen stäld berättelse med redogörelse för anstaltens verksamhet under året före utgången af mars månad nästföljande år aflemnas till förste provinsialläkaren i länet.»

Då anslaget första gången beviljades, skedde detta på grund af enskild motionärs framställning, och i motionen härom återopades såsom skäl för beviljandet af ett sådant anslag, att Upsala läns nykterhetsförbund genom detsamma skulle komma i tillfälle att utöfva en välsignelsebringande verksamhet för att till helsan återställa drinkare, som förlorat densamma genom omätligt förtärande af rusdrycker, och att sällskapet icke kunde i någon större omfattning verka för detta mål utan att staten trädde emellan och lemnade understöd. Den allra mest välsignelsebringande formen för sällskapets verksamhet skulle vidare blifva, att man skulle kunna bereda friplatser för en och annan patient. Såsom man finner af de utaf mig upplästa villkoren, så återfinnes icke i dessa något derom att friplatser skulle finnas för några patienter.

Af denna anledning är det alldeles naturligt, att icke någon mindre bemedlad, om behof deraf skulle uppstå, kan komma i åtnjutande af den vård och den förbättring, som anstalten kan bereda. Af den berättelse, som aflemnats till förste provinsialläkaren i Upsala län, framgår, att patientafgiften är bestämd till 1 krona 50 öre per dag, men att den *verkliga* kostnaden för hvarje patient uppgår till 1 krona 80 öre för dag; alltså uppstår för hvar och en patient en lindring af 30 öre per dag. I samma berättelse står ock, att man endast har plats för 6 patienter. Multiplicerar man lindringen i afgifter per dag för samtliga sex patienterna med antalet dagar under hela året, får man en produkt af 657 kronor. Alltså uppstår af det statsanslag, som nu utgår till belopp af 2,000 kr., en behållning af 1,343 kronor, som icke kommer de sjuke till del.

Jag tror, att om anstalten skall på ett rätt välsignelsebringande sätt kunna utöfva sin verksamhet, vore det skäl att inrätta en eller annan friplats, så att äfven mindre bemedlade kunde komma i åtnjutande af en väl behöflig vård, ty såsom det nu är stäldt, är det endast de mera förmögna, som kunna erhålla dylik vård. Jag ser till och med af den allra sista berättelsen, som har lemnats angående anstalten, att afgiften för patienterna höjts till 2 kronor per dag, och man har således icke ens stannat vid 1 krona 40 öre.

Skall Riksdagen fortsätta med att bevilja detta anslag — hvilket

jag för min del icke har något emot — så är det klart, att man gerna skulle se, att det ställdes så, att äfven en och annan fattig eller mindre bemedlad kunde komma i åtnjutande af den vård, som å anstalten kan gifvas.

Ang. understöd åt räddningshemmet för drinkare vid Sans-Souci invid Upsala.
(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Kihlberg: Herr talman, mine herrar! Det är visserligen sant, såsom den föregående talaren nämnde, att å anstalten ännu icke kunnat inrättas några friplatser för patienter, men sådant får man väl icke heller ännu begära. Denna anstalt har för några få år sedan blifvit anlagd på enskild persons bekostnad, och den var ganska dyrbar till sin anläggning. Derjemte måste man anlägga en liten trädgård o. s. v. När nu afgiften för patienterna likväl är 30 öre mindre per dag än omkostnaden för deras vårdande vid anstalten, och anstalten dessutom fortfarande har skulder, som måste afbetalas, så kan man väl icke begära, att under denna första tid några fripatientplatser skola kunna inrättas vid densamma. Jag vet väl, att anstalten är i händerna på personer, som sköta om den på allra bästa sätt, och det lider icke det allra minsta tvifvel, att de skola söka inrätta allt så, att anstalten må kunna fylla sitt vackra och välsignelserika ändamål, att rädda dessa stackars drinkare.

När nu staten icke lemnar i bidrag mer än 2,000 kronor, så tycker jag, att detta är så litet, att man icke bör söka att pressa denna lilla välgörenhetsanstalt till att, oakadt den saknar tillgångar, ändock lemna friplatser åt patienter. Om den vare sig genom ökad anslag från staten eller genom enskildes bidrag kommer i en god ekonomisk ställning, är jag viss om att den skall söka att nedsätta afgifterna för de mindre bemedlade; men jag är säker på att det för närvarande icke låter sig göra utan olägenhet. Under sådana förhållanden ber jag att kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Jag är mycket glad öfver de upplysningar, som meddelades af den siste talaren, hvilken är från den trakt, der hemmet är förlagdt, ehuru jag visserligen sjelf icke är alldeles obekant med förhållandena.

Den förste ärade talaren gjorde icke någon annan anmärkning, än att han uttalade sin förhoppning om att hemmet skulle anordna några friplatser för obemedlade patienter. Jag tror mig kunna säga, att detta är styrelsens innerliga önskan, men att denna önskan tills dato icke har kunnat förverkligas, emedan anstalten dertill har en allt för svag ekonomisk ställning. Den har sin egendom in-tecknad för 10,000 kronor, och dessutom står dess styrelse i personligt ansvar för en ytterligare skuld på 3,000 kronor. Anstalten började förhoppningsfullt med en dagavgift utaf 75 öre för hvarje patient, men denna afgift har genom omständigheternas magt drifvits upp allt högre och högre, så att från den 1 januari i år utgår den med

Ang. under-
stöd åt
räddnings-
hemmet för
drinkare vid
Sans-Souci
invid Upsala.
(Forts.)

2 kronor. Såsom den förste ärade talaren anmärkte, står det i den sista officiella redogörelsen för hemmet, att dagafgiften utgör kronor 1: 50 och kostnaden för hvarje patients underhåll kronor 1: 80. Medicinalstyrelsen säger sig hafva vid granskningen af redogörelsen funnit, att anstalten förvaltats på ett omsorgsfullt och sparsamt sätt. Men tillgångarne äro små, och debet och kredit vilja därför icke gå bra i hop.

Jag tror icke, att det varit några förmögna personer, som in- tagits å hemmet. Vål finnas der personer, som kanske varit för- mögna, men dylika patienter hafva vanligen stökat af med hvad de egt, innan de kommit in på en sådan anstalt som denna. Såvidt mig är bekant, har der funnits icke mer än 4 å 5 personer, som kunna sägas hafva varit i något så när goda omständigheter. Alla de öfriga hafva varit på bar backe eller blott lefvat på slägtingars eller anförvandters bekostnad. Man får hoppas, att det för hemmet i ekonomiskt hänseende skall blifva allt bättre och bättre. An- stalten är liten, förhållandena der äro mycket enkla, och den är ännu att betrakta hufvudsakligen ur synpunkten af försöksanstalt. Men så mycket tror jag mig i likhet med den siste ärade talaren kunna säga kammaren, att vi kunna vara fullt lugna för att allting der skötes på det mest oegennyttiga och uppoffrande sätt. Sjelfva läka- ren, som jag antager hafva ganska mycket att der göra, arbetar full- komligt gratis, och öfver hufvud taget är anstalten stäld under vård af personer, till hvilka, det vågar jag påstå, kammaren kan hysa fullt förtroende.

Herr Holmgren: Såsom medlen af styrelsen för Upsala läns nykterhetsförbund blef jag för omkring ett år sedan kallad till sty- relsen för räddningshemmet vid Sans-Souci för att rådgöra om huru man skulle gå till väga för att få debet och kredit att gå i hop. Man hade varit nödsakad att vidtaga åtskilliga reparationer och för- bättringar på egendomen, hvilka omkostnader haft till följd, att nödigt förlagskapital för anstaltens driftkostnader saknades. Men genom enskilda personers bidrag blef denna brist då afhjelpat, så att man kunde reda sig utan att behöfva vidtaga några extra åtgärder. Der- af torde kammaren finna, att hemmet för närvarande icke är i den ställning, att det kan mottaga några fripatienter. Men herrarne kunna vara förvissade om, att så snart det låter sig göra, så kom- mer det att ske.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades öfverläggningen i detta ämne slutad. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Återstående punkterna 96—98.

Biföllos.

§ 2.

Herr G. Odqvist aflemnade en motion, n:o 240, med förslag till ändrad lydelse af §§ 13, 16, 20, 22 riksdagsordningen.

Denna motion bordlades.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden:

n:o 6, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll;

n:o 7, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af 2 § 4:o och 3 § 10:o tryckfrihetsförordningen äfvensom väckt motion om ändring af 3 § 10:o tryckfrihetsförordningen;

n:o 8, anledning af väckt motion om ändring af §§ 1 och 5 i tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets memorial n:o 38, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i åtskilliga frågor rörande riksstatens femte hufvudtitel;

bevillningsutskottets betänkande n:o 21, angående vissa ännu oafgjorda delar af tullbevillningen;

bankoutskottets memorial:

n:o 9, angående inköp af en byggnadstomt för riksbankens afdelningskontor i Örebro; och

n:o 10, angående ändring i instruktionen för Riksdagens revisorer vid riksbankens afdelningskontor i orterna;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 59, i anledning af väckta motioner om ändrade bestämmelser angående förlust af medborgerligt förtroende;

n:o 60, i anledning af väckt motion angående ändring i förordningen om förlagsinteckning den 13 april 1883.

n:o 61, i anledning af väckt motion om bestämmelser angående vården af bysamhällets gemensamma angelägenheter; samt

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 18, i anledning af motioner rörande vissa ändringar i kongl. förordningen om försäljning af vin och maltdrycker den 24 oktober 1885.

Dessa ärenden skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit två gånger bordlagda.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag, hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 12,28 på natten.

In fidem
E. Nathorst Böös.